

**ANADOLU'DA ÜRETİLEN KİLİM MOTİFLERİ VE
SERAMİK SANATINDA YORUMLANMASI**

Ayla Canay

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Yard.Doç.Dr. Kadir Sevim

Haziran, 2011

AFYONKARAHİSAR

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
YÜKSEKLİSANS TEZİ

ANADOLU'DA ÜRETİLEN KİLİM MOTİFLERİ
VE SERAMİK SANATINDA YORUMLANMASI

Hazırlayan
Ayla CANAY

Danışman
Yard.Doç.Dr. Kadir SEVİM

AFYONKARAHİSAR 2011

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Anadolu’da Üretilen Kilim Motifleri ve Seramik Sanatında Yorumlanması” konulu çalışmanın, tarafımdan bilimsel olarak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

13/06/ 2011

Ayla CANAY

TEZ JÜRİ KARARI VE ENSTİTÜ ONAYI

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

Tez Danışmanı: Yard.Doç.Dr. Kadir Sevim

.....

Jüri Üyeleri: Doç.Kaan Canduran

.....

Yard.Doç.Dr.Zeliha Demirel Gökalp

.....

Seramik anabilim dalı yüksek lisans öğrencisi Ayla Canay'ın "Anadolu'da Üretilen Kilim Motifleri ve Seramik Sanatında Yorumlanması" başlıklı tezi 13/06/2011 tarihinde, saat 14:00 ' de Lisansüstü Eğitim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, yukarıda isim ve imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Mehmet KARAKAŞ

MÜDÜR

ÖZET

ANADOLUDA ÜRETİLEN KİLİM MOTİFLERİ VE SERAMİK SANATINDA YORUMLANMASI

Ayla CANAY

**AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SERAMİK ANASANAT DALI**

Haziran 2011

Danışman: Yrd. Doç. Kadir SEVİM

“Anadolu’da Üretilen Kilim Motifleri Ve Seramik Sanatında Yorumlanması” konulu bu çalışmada Anadolu da üretilen kilimlerin motifleri ve bu motifler anlamlarıyla ele alınmıştır. Kilimlerdeki bu motiflerin Seramik Sanatında kullanılan benzer çalışmalarında örnekleri incelenmiş ve görsel olarak kullanılmıştır. Anadolu Kilimlerinde kullanılan motiflerden en çok etkilenilen motifler yeniden yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Motif, Seramik, Sanat.

ABSTRACT

ANATOLIAN CARPET PATTERNS AND THEIR CERAMIC VARIATIONS

Ayla CANAY

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
THE INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT of CERAMIC**

June 2011

Advisor: Assit. Prof. Kadir SEVİM

The subject of this thesis is “Anatolian Carpet Patterns and Their Ceramic Variations”. The patterns of Anatolian rugs, and their meanings are briefly analyzed. These patterns are presented with similar ones from various other fine arts disciplines. Some patterns are chosen and reproduced in ceramics, in harmony with their original meanings, however employing a critical perspective.

Keywords: Pattern, Ceramic, Art

ÖNSÖZ

“Anadolu’da Üretilen Kilim Motifleri ve Seramik Sanatında Yorumlanması” isimli tez çalışmasında bana her konuda yardımcı olan tez danışmanım Yard. Doç. Kadir Sevim’e, bana atölyesini açan Öğr.Gör.Mürşit Cemal Özcan’a, raku fırınına kullanmamda bana yardımcı olan Öğr.Gör.Elif Aydoğdu Ağatekin’e, teşekkürlerimi borç bilirim.

Ayla Canay

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
YEMİN METNİ	i
TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ ONAYI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
RESİMLER LİSTESİ	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ANADOLU TÜRK KİLİMLERİ

1. ANADOLU TÜRK KİLİMLERİNİN TANIMI	2
2. ANADOLU TÜRK KİLİMLERİNİN TARİHÇESİ	2
3. ANADOLU TÜRK KİLİMLERİNİN TEKNİK ÖZELLİKLERİ VE ÇEŞİTLERİ	6
3.1. İLİKLİ KİLİM	7
3.2. İLİKSİZ “DİKEY ÇİZGİ OLMAYAN” KİLİMLER	9
3.3. EĞRİ ATKILI KİLİM DOKUMASI	9
3.4. NORMAL ATKILAR ARASINA EK ATKI SIKIŞTIRILMASI	10
3.5. ÇİFT KENETLEME İLE İLİKLERİN YOK EDİLMESİ	11
3.6. ATKILARIN AYNI ÇÖZGÜDEN GERİ DÖNMESİ İLE İLİKLERİN YOK EDİLMESİ.....	12
3.7. EĞRİ ATKILI KONTÜR	13

4. ANADOLU KİLİMLERİNDE KULLANILAN TEKNİK MALZEMELER	15
4.1.DOKUMA TEZGAHLARI VE ÇÖZGÜ HAZIRLAMA	15
4.2. DOKUMA YAPILIRKEN KULLANILAN YARDIMCI ARAÇLAR	19
4.3. YÜN HAZIRLANMASI VE İPLİK YAPIMINDA KULLANILAN ARAÇLAR.....	20

İKİNCİ BÖLÜM

ANADOLU TÜRK KİLİMLERİNDE UYGULANAN MOTİFLER

1. DOĞUM VE ÇOĞALMA İLE İLGİLİ MOTİFLER	26
2. HAYATI SİMGELEYEN MOTİFLER	56
3. ÖLÜM İLE İLGİLİ OLANLAR.....	81

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KİLİM MOTİFLERDERİNDEN BUKAĞI VE KUŞ MOTİFLERİNİN SERAMİK YORUMLARI

1. UYGULAMA AŞAMALARI.....	84
SERAMİK YORUMLAR	88
SONUÇ	103
KAYNAKÇA	105

RESİMLER LİSTESİ

Sayfa

Resim 1: Bilinen En Eski Atkı Yüzlü Dokuma Yaygı Parçası, XVIII. Krallık Devri, IV. Thutmosis'in Mezarı	3
Resim 2: İlikli Kilim Çizim	8
Resim 3: İlikli Kilim Fotoğraf	8
Resim 4: İliksiz Kilim Çizim	9
Resim 5: İliksiz Kilim Fotoğraf	9
Resim 6: Eğri Atkılı Kilim Dokuması Çizim	10
Resim 7: Eğri Atkılı Kilim Dokuması	10
Resim 8: Normal Atkılar Arasına Ek Atkı Sıkıştırılması Çizim	11
Resim 9: Normal Atkılar Arasına Ek Atkı Sıkıştırılması Fotoğraf	11
Resim 10: Çift Kenetleme İle İliklerin yok edilmesi	12
Resim 11: Çift Kenetleme İle İliklerin Yok Edilmesi Fotoğraf	12
Resim 12: Atkıların Aynı Çözüden Geri Dönmesi İle İliklerin Yok Edilmesi Çizim.....	13
Resim 13: Atkıların Aynı Çözüden Geri Dönmesi İle İliklerin Yok Edilmesi	13

Resim 14: Eğri Atkılı Kontur Çizim	14
Resim 15: Eğri Atkılı Kontur Kilim	14
Resim 16: Boiotia Skyphos'u Vazosu	15
Resim 17: Yatay Dokuma Tezgahı	16
Resim 18: Yatay Dokuma Tezgahı Kullanan Kadın	16
Resim 19: Istar Dokuma Tezgahı	17
Resim 20: Çulhalık Dokuma Tezgahı	18
Resim 21: Çulhalık Dokuma Tezgahını Kullanan Kadın	18
Resim 22: Çulhalık Dokuma Tezgahını Kullanan Kadın	19
Resim 23: Kirkit Fotoğrafı	19
Resim 24: Kilim Dokuyan Bir Kadın, Elinde Cımbaz	20
Resim 25: Elinde Hallaç İle Yünleri Havalandıran Adam	21
Resim 26: Yün Tarağı İle Yün Eğiren Kadın	22
Resim 27: Tahtadan Kirman	22
Resim 28: Yün Eğiren Kadın	23
Resim 29: Öreke İle Yün Eğiren Kadınlar	23

Resim 30: Gülcan	24
Resim 31: Pişmiş Toprakta Yapılmış Ana Tanrıça Heykelciği. Geç Bronz Çağı.....	27
Resim 32: Ana Tanrıça Fildişi. Kültepe M.Ö. XVIII. Ait	27
Resim 33: Girit'te Knossos'ta Minos Sarayı'ndan İÖ 2. Binyıla Ait Bu Seramik Heykelcikte Çıplak Göğüslü Bir Kadın İki Elinde İki Yılan Tutmaktadır	28
Resim 34: Jale Yılmabaşarın, Torkom İdollerini İsimli Resim, Seramik Sergisinden Bir Görüntü. (1999)	28
Resim 35: Sevgi Çekiç'e Ait Çağdaş Eli Belinde Motifine Benzeyen Seramik Eserlerden Örnekler	29
Resim 36: Seramik Sanatçısı Ünal Cimit'e Ait Eli Belinde Motifi İle Benzer Özellikleri Olan Seramik Eser	29
Resim 37: Elibelinde Kilim Motifi	30
Resim 38: Elibelinde Kilim Motifleri 1	30
Resim 39: Elibelinde Kilim Motifleri 2	30
Resim 40: Elibelinde Kilim Motifleri 3	31
Resim 41: Eli Belinde Kilim Motifi Çizimleri	31

Resim 42: Elibelinde Kilim Motifleri Çizimi	32
Resim 43: Tokat Müzesinde Bulunan Koç Heykeli	33
Resim 44: Koç Başı Şeklinde Riton	33
Resim 45: Luxor Tapınağına Giden Ana Yola Dizilmiş Olan Aslan Bedenli Ve Koç Başı Heykeller Görülmektedir	33
Resim 46: Koç Boynuzu Motiflerinden Örnekler	34
Resim 47: Koç Boynuzu Motiflerinden Örnekler	34
Resim 48: Koç Boynuzu Motifli Kilim Örneği	35
Resim 49: Koçboynuzu Kilim Motifleri	35
Resim 50: Yunan Mezarı	36
Resim 51: Elllerinde Birer Balık Tutan Bağdaş Kuran Figürlü Yıldız Çini	37
Resim 52: Balık Motifli Çini. Kubad Abad Sarayı Buluntusu	37
Resim 53: Ayakta Duran Elinde Nar Tutan Figür. Konya Karatay Müzesi	38
Resim 54: Lotus Çiçeği Desenli Çini Tabak	38
Resim 55: Lotus Çiçeği Desenli Çini Tabak	39
Resim 56: Bereket Motifli Tekstil Örneği	39
Resim 57: Bereket Motifli Seramik Örnek	39

Resim 58: Bereket Motifinin Kilimlerde Kullanılan Örnekleri	40
Resim 59: Bereket Motifinin Kilimlerde Kullanılan Örnekleri	40
Resim 60: Bereket Motifinin Kilimlerde Kullanılan Örnekleri	41
Resim 61: Bereket Motifinin Kilimlerde Kullanılan Örnekleri	41
Resim 62: Cezayirde Bulunan M.Ö. 9000 Yılına Ait Duvar Resmi	42
Resim 63: Alkides'in Girit Boğasıyla Mücadele Sahnesi	42
Resim 64: Kubad Abad Sarayı Buluntusu. Sonsuz Yaşamı simgeleyen figür, Konya Karatay Müzesi. 23 Mayıs 2011	43
Resim 65: Sunan İnan Kıraç Vakfı Koleksiyon'undan, Figürlü Kütahya çinisi	44
Resim 66: Suna İnan Kıraç Vakfı Koleksiyon'undan, Figürlü Kütahya Çini Tabak	44
Resim 67: 1600- İznik Seramik Tabak. "Güzel İnsan Tasviri"	45
Resim 68: İnsan Motifinin Kilimlerde Kullanılan Örnekleri	45
Resim 69: İnsan Motifinin Kilimlerde Kullanılan Örnekleri	46
Resim 70: İnsan Motifinin Kilimlerde Kullanılan Örnekleri	46
Resim 71: Saç Bağı Motifinin Kilimlerde Kullanılan Örnekleri	47

Resim 72: Saç Bağı Motifinin Kilimlerde Kullanılan Örnekleri	47
Resim 73: Saç Bağı Motifinin Kilimlerde Kullanılan Örnekleri	48
Resim 74: Küpe Kilim Motifi	49
Resim 75: Küpe Kilim Motifleri	49
Resim 76: Bukağı Kilim Motifi Çizimi	50
Resim 77: Bukağı Kilim Motifleri	51
Resim 78: Sandıklı Kilim Motifleri	51
Resim 79: Sandıklı Kilim Motifi Çizimi	52
Resim 80: Aşk ve Birleşim Kilim Motifi Çizimi	53
Resim 81: Aşk Ve Birleşim Kilim Motifleri	53
Resim 82: Sıraltı Tekniğinde Yıldız Şeklinde Kubad Abad Saray Buluntusu Olan Seramik Örnek	54
Resim 83: Yıldız motifli, Selçuklu Çinisi, 1242	55
Resim 84: Yıldız Kilim Motifleri	55
Resim 85: Yıldız Kilim Motifi Çizimi	56
Resim 86: M.Ö.4. yy'la Ait Meander Motifli Kupa	57

Resim 87: M.Ö. 6.Yüzyılın İlk Yarısına Tarihlendirilen Klazomenai Kazı Buluntu.....	57
Resim 88: Suyolu Kilim Motifi Çizimi	58
Resim 89: Suyolu Kilim Motifler	58
Resim 90: Pıtrak Bitkisi	59
Resim 91: Pıtrak Bitkisiyle Benzer Özellikte Olan Çini Tabak. İznik	59
Resim 92: Pıtrak Kilim Motifi Çizimi	60
Resim 93: Pıtrak Kilim Motifleri	60
Resim 94: El, Parmak, Tarak Kilim Motifi Çizimi	61
Resim 95: El, Parmak, Tarak Kilim Motifleri	61
Resim 96: Muska Ve Nazarlık Kilim Motifi Çizimi	62
Resim 97: Kilim Motifi Çizimi	63
Resim 98: Göz Kilim Motifi Çizimi	63
Resim 99: Göz Kilim Motifleri	64
Resim 100: Jale Yılmabaşırın Göz Şeklindeki Seramik Duvar Panosu	64
Resim 101: : Kubad Abad Sarayı Haç motifli çini	65
Resim 102: Kubad Abad Sarayı Haç motifli çini.....	66

Resim 103: Kubad Abad Sarayı Köşeli Yıldız ve Haç biçimli duvar çinisi.....	66
Resim 104: Haç Kilim Motifi Çizimi	67
Resim 105: Haç Kilim Motifleri	67
Resim 106: Çengel Kilim Motifleri	68
Resim 107: Çengel Kilim Motifi Çizimi	68
Resim 108: 18. Yüzyılın İkinci Yarısına Ait Kütahya Çinisi	69
Resim 109: Yılan Kilim Motifi Çizimi	70
Resim 110: Yılan Kilim Motifleri	70
Resim 111: İnsan Başlı Aslan Gövdeli Çini	71
Resim 112: Ejder Motifli Kapı Kulbu	71
Resim 113: Ejder Motifli Bakır Tabak	72
Resim 114: Kayseri-Sivas Sultan Han'ın Köşk Mescidinde Çift Başlı Ejder	72
Resim 115: Ejder Kilim Motifi Çizimi.....	73
Resim 116: Akrep Kilim Motifi Çizimi	73
Resim 117: Akrep Kilim Motifleri	74

Resim 118: Kurt Ağzı, Kurt İzi, Canavar Ayağı Kilim Motifi Çizimi	74
Resim 119: Kurt Ağzı, Kurt İzi, Canavar Ayağı Kilim Motifleri	75
Resim 120: Hayat Ağacının Yanında Karşılıklı Simetrik Duran Kuş Desenli Yıldız Çini. Kubad Abad, Büyük Saray Karatay	76
Resim 121: Adana Ulu Camii. Hayat Ağacı Motifi	76
Resim 122: Hayat Ağacı Kilim Motifi Çizimi	77
Resim 123: Hayat Ağacı Kilim Motifleri	77
Resim 124: Nişantepede Bulunan Hitit Büyük Krallarına Ait Pişmiş Toprak Mühür Baskı.....	79
Resim 125: M.Ö. 1282-1275 Mühür Baskı, Boğazköy	79
Resim 126: M.Ö. 2000' e Ait Mühür	80
Resim 127: İm Kilim Motifi Çizimi	80
Resim 128: İm Kilim Motifleri	80
Resim 129: Kubad Abad Sarayı Kuş Motifli Seramik	81
Resim 130: 18. yy İkinci Yarısına Ait Seramik	82
Resim 131: Kuş Kilim Motifi Çizimi	83
Resim 132: Kuş Kilim Motifleri	83

Resim 133: Atölye Çalışması	84
Resim 134: Bukağı Motifinin Bisküviden Çıkmış Hali	85
Resim 135: Raku Fırınının Yakılmadan Önceki Fotoğrafı	85
Resim 136: Raku Fırını Yanarken	86
Resim 137: Seramikler Talaşın İçine Atılıp Redüksiyon Yapılma Aşaması	86
Resim 138: Seramiklerin Talaşın İçine Redüksiyonları Yapılırken	87
Resim 139: İşlenmiş Seramiklerin Yıkayıp Temizlenmesi	87
Resim 140: Seramiklerin İşlenip Yıkandıktan Sonraki Görüntüsü	87
Resim 141: Bağlıyım, Bağlısın, Bağlı 1	89
Resim 142: Bağlıyım, Bağlısın, Bağlı..(2).....	90
Resim 143: Bağlım, Bağlısın, Bağlı 2 detay.....	90
Resim 144: Bağlıyım, Bağlısın, Bağlı..(3).....	91
Resim 145: Bağlım, Bağlısın, Bağlı (4).....	91
Resim 146: Bağlı	92
Resim 147: Bağlı (detay)	93
Resim 148: Bağlı (üstten görünüş).....	93
Resim 149: Bağlı (detay).....	94

Resim 150: Bağlı (üstten görünüş).....	94
Resim 151: Bağlı (detay).....	95
Resim 152: Bağlıyım.....	95
Resim 153: Bağlıyım (detay).....	96
Resim 154: Sonsuz 1.....	97
Resim 155: Sonsuz 1.....	98
Resim 156: Sonsuz 1 (detay).....	98
Resim 157: Sonsuz 2.....	99
Resim 158: Sonsuz 3.....	100
Resim 159: Sonsuz 3 (detay).....	100
Resim 160: Sonsuz 4.....	101
Resim 161: Duvar Panosu.....	101
Resim 162: Duvar Panosu (detay).....	102
Resim 163: Duvar Panosu.....	102

GİRİŞ

“Kilim”, dokuma yaygıların bir türüne verilen isim olarak kısaca tanımlanabilir. Yeryüzünde farklı bölgelerde, farklı kültürlerde pek çok insan belki ihtiyaçtan beklide dekoratif olarak yaşam alanlarında her türlü dokuma ürünlerini kullanmaktadır. Bu dokuma ürünleri, nesiller boyu aktarılan bir geçmişe sahiptir. Günümüzde değişen teknoloji ile birlikte üretim teknikleri değişse de motiflerdeki anlam asıl değerini koruyarak bugüne gelmiştir.

Kilimlerde kullanılan motifler bazen kötü güçlerden korunmak için, bazen istekleri, dile getirilemeyen duyguları sembolleştirmek için, bazen de iyi şans için dokunmuşlardır. Anadolu da üretilen kilimleri genellikle kadınlar dokumaktaydı. Anadolu kültüründe kadının duygularını sözlü ifade edemediği yerde motiflerin dilini kullanarak sözsüz bir iletişime geçtiği bilinmektedir. Sözsüz iletişim biçimi, motiflerin anlamları, vermek istenen mesajlar, birçok araştırmacının çalışma konusu olmuştur.

Bugün bu motifler, içinde barındırdıkları kültürel mirasın dışında sanatsal olarak da pek çok sanatçıya yeni sanat eserleri üretmede esin kaynağı olmuştur. Bu etkilenme yaratıcı bir duyarlılıkla, farklı bir malzeme olan seramik çamuruyla birleşerek, yeni anlamlar yüklenip, yüzeyden koparılarak üç boyutlu formlara dönüştürülmüştür.

BİRİNCİ BÖLÜM

ANADOLU TÜRK KİLİMLERİ

1. ANADOLU TÜRK KİLİMLERİNİN TANIMI

“İki veya daha çok iplik grubunun, çeşitli şekillerde, bir biri arasından, altından, üstünden geçirilerek meydana getirilen ürüne dokuma” denir (Balpınar, 1982: 7). Bu dokuma işlemleri mekanik araçlar, yani makineler veya el ile gerçekleştirilebilir. Düz dokuma yaygılar ise tamamen el ile dokunan türlere verilen isimdir.

“Düğümlü halı dışında kalan, kilim, cicim, zili, sumak, vs. gibi tüm düz dokuma yaygılar, genel olarak, Türkiye’de dokumasını bilmeyen halk arasında ve dış ülkelerde, çoğunlukla “kilim” olarak yanlış bir şekilde adlandırılmaktadır. Oysa Kilim, düz dokuma yaygılardan bir tek dokuma tekniğine verilen isim olup, kendi içinde de değişik tipleri vardır” (Acar, 1982: 7).

Kilim; “havsız, düz yüzeyle, yer yaygısı olarak kullanılan bütün atkı yüzölçümlü dokumalara verilen isim olarak basit bir şekilde de tanımlanır” (Soysaldı, 2009: 379). Anadolu da üretilen bu kilimlere, (düz dokuma yaygılarına), genellikle geleneksel yaşamın devam ettiği yerlerde, dokuyucuların, yalnız kendi kullanımları için ürettikleri dokuma türleridir denilebilir. Çok renkli ve farklı motiflerin bir araya gelmesinden dolayı, bölgelere göre değişen desen çeşitliliklerine rastlanmaktadır.

2. ANADOLU TÜRK KİLİMLERİNİN TARİHÇESİ

İnsanoğlunun yerleşik hayata geçmeye başlaması beraberinde hayatını devam ettirebilecek farklı çözümleri de üretmesine neden olmuştur. Atın evcilleştirilmesi, göçer kabilelerin başarısına yol açan en belirgin adımdır. Başarıyı getiren diğer adım ise hem besin, hem de yüksek rakımda ihtiyaçları olan dokuma ve keçeyi üretmek için gerekli yapağı ve kıl gibi sıcak tutan hammaddeyi sağlayan koyun, keçi, deve gibi verimli hayvanların evcilleştirilmesidir (Harvey, 1996: 7).

Yeryüzünde yaşayan binlerce soy ve milletten insanların, en azından 4000 yıldır barınaklarının tabanlarını, duvarlarını, kullandıkları eşyaların üstünü dekoratif dokumalarla kaplayarak, soğuktan, tozdan, rutubetten koruyup süslediklerini biliyoruz. Kilimler ve dokuma yaygılar genellikle soğuktan, dışarıdaki tozdan, rutubetten korunmak için yapılan bir ihtiyaç maddesi olarak ortaya çıkmıştır. Daha sonraları giderek süsleme özelliği de yüklenmiş ve tekniğin gerekleri içinde geleneksel olma özelliğini kazanmıştır. Zaman içinde de toplumların kendine özgü sanat anlayışını yansıtan bir sanat eseri olma niteliğini kazanmıştır.

Kilimlerin ve düz dokuma yaygıların tarihsel gelişimini incelemek için arkeolojik verilere bakmak gerekmektedir. O günden bugüne ulaşan, dokuma örnekleri, dokumada kullanılan eşyalar bize bilgi vermektedir. Bunların ilk örneklerinden biri mezar buluntusu olarak Mısır da ortaya çıkan keten duvar dokumasıdır.

“Düz dokuma yaygılar içinde en tanınmış olan kilim ve onunla hemen hemen aynı teknikle dokunan duvar yaygılar hakkında XVIII. Krallık devrinde yaşanmış IV. Tuthmosis’in (M.Ö.1417) mezarından çıkan keten duvar dokuması bir fikir verebilir” (Acar, 1975: 15).

Resim 1: Bilinen En Eski Atkı Yüzlü Dokuma Yaygı Parçası, Mısır, XVIII. Krallık Devri, IV.

Thutmosis'in Mezarı

Kaynak: Acar, 1975, 15

Ülkemizde Truva'da James Malleart tarafından yapılan kazılarda bulunan eserler arasında düz dokuma bir yaygıdan da bahsedilmiştir. Diğer buluntularla

karşılaştırıldığında M.Ö. 2300 yıllarına kadar inmesi gereken bu parça hakkında kesin bilgiler yoktur. Malleart bu parçanın desenini çizmiş ve yayınlamıştır.

Anadolu'da köklü bir dokumacılık sanatının bulunduğunu, 1957'de Tokat'ın Erbaa ilçesi yakınlarında bulunan gümüş kirmanlar (M.Ö. 3000–2000) göstermektedir. Gene Gordion'da Frigya'lılara ait sumak ve cicim desenlerinin bulunduğu bilinmektedir.

Bir başka buluntuda, Gordion (Yassıhöyük-Eskişehir) kazılarında ortaya çıkartılan ve M.Ö. VII. yy.'da Frigya'lılar döneminde dokunduğunun düşünüldüğü, yün, keçi kılı ve ketenden yapılmış, günümüz sumak, cicim ve kilim dokumalarına benzer dokuma parçalarıdır. Tüm bu buluntular Anadolu'da çok eski çağlardan beri üretimin yapıldığı fikrini desteklemektedir.

Orta Asya'da, Türklerin yaşadığı bölgede ortaya çıktığı ve geliştiği kabul edilen halı ve düz dokuma geleneği, Selçuklular yoluyla Anadolu'ya gelmiş ve gelişimini burada sürdürmüştür. Ancak bir görüşe göre, “düz dokuma yaygılar, belki de halı kadar dayanıklı olmadığı ve daha çabuk yıprandığı için halı gibi günümüze kadar ulaşamamıştır. Bu nedenle de düz dokuma yaygıların örnekleri yok denecek kadar azdır (Deniz Bekir, 2000: 49).

Türk dokuma yaygıları içinde tarihlendirilebilen en eski örneklerden biri bugün Washington Textile Museum'da bulunan Kufi bordürlü ve ortada sekizgen madalyon kenarlarında ufak sekizgenleri bulunan kompozisyonu ile 15.-16. yy olarak tarihlendirilen atkılı sumak tekniğinde dokunmuş bir yaygıdır. (Balpınar Acar, 1982:14).

Düz dokuma yaygıların çoğu düğümlü halılar kadar kalın ve dayanıklı değildir. Daha çok göçebelerin eşyasıdır. Göçebe eşyası olduğu için de iyice eskimeden terk edilmemişlerdir. Çoğu zamanda eskiyen yerler tekrar tekrar değerlendirilmiştir. Eskiyen parçalar atılarak yeni kalan parçalardan çoğu zaman yastık, minder gibi kullanım eşyası yapılmıştır. Yerleşik hayata geçilince de hiçbir zaman aristokrat kesimin alıp kullandığı bir eşya olmamıştır. Çünkü göçebe bir toplumun eşyası olduğundan hor görülmüştür. Değersiz sayıldığı içinde bu kilimler

nesilden nesil'e aktarılan değerli mallar arasında hiçbir zaman olmamıştır. Anadolu'da üretilen Türk düz dokuma yaygıları dediğimizde yukarıda saydığımız sebepler gibi pek çok neden yüzünden bilinen bir geçmişi yoktur. Değerli görülmemesiyle alakalı olarak envanterleri de tutulmamıştır. En eski Türk kilimi diyebileceğimiz örnekler, Osmanlı Saray sanatına bağlı olarak ortaya çıkmıştır. Saraylarda kullanılan eşyaların değerli görülmesiyle birlikte kilimler de değer kazanmaya başlamıştır.

Saray yaşamıyla birlikte çok daha fazla üretilmeye başlanan kilimler, motif olarak da çeşitlenmiştir. Osmanlı Dönemi düz dokuma yaygılarının, biçim ve motif açısından, Selçuklu dönemi motif anlayışını devam ettiren bir geleneği sürdürdüğü düşünülmektedir. Bu motiflerin büyük bir kısmı Selçuklu ve Beylikler dönemi halılarında kullanılan motiflerle aynı karakteri taşımakla birlikte, bir kısmında Ortaasya-Türk gelenekleri ve mitolojisinden kaynaklanan motifler hakimdir. Farklı dokuma alanlarında da aynı ya da çok benzer motiflere rastlamak mümkündür. Bununla birlikte ise, Klasik Osmanlı Dönemi süslemelerinde de benzer motif örnekleri görülür. Osmanlı topraklarında yaşayan boy ve oymakların kendilerine özgü motifleri vardır. Bu motiflere yüklenen anlamlarda bugün bilinmektedir. Dokudukları halı ve düz dokuma yaygılar da dokuyan kişilerin verdikleri isimler veya boylara göre adlar almıştır. Çoğu zaman bu dokumalar birbirine benzer özelliktedir.

“Osmanlı dönemine ait saray tutanaklarında ve muhakeme sicillerinde, muhakeme muhalefat kayıtlarında, terekelerde eşya listeleri içinde halı-kaliçe gibi dokumaların yanında, kilim kelimesine de rastlanmaktadır. Kaynaklara göre, II. Beyazıt (1452-1512) zamanında yayımlanan Kanunname-i İhtisa-ı Bursa'da esnafın dokuduğu çul, torba, harar (büyük çuval) ve ipin Revan kitaplığında kayıtlı Esarı Resmiye, Kavanin-ı Osman Defteri ile, 1640 tarihli Narh ve Ehli Hiref Defterlerinde kilimle ilgili bilgiler mevcuttur. Osmanlı Dönemine ait tarihlendirilebilen ve günümüze kadar gelebilen düz dokuma yaygıların bir kısmı İstanbul Türk-İslam Eserleri Müzesi ve İstanbul Vakıflar Halı ve Kilim Müzesindedir” (Deniz Bekir, 2000: 49).

3. ANADOLU-TÜRK KİLİMLERİNİN TEKNİK ÖZELLİKLERİ VE ÇEŞİTLERİ

Dokumaların üretimi dokuma tezgahlarında gerçekleştirilmektedir. Dokumanın en basit şekline **bez** veya **bezayağı** dokuma adı verilmektedir. Dokumaların çok çeşitleri vardır. Dokumalar, tekniğine göre isimler almaktadır. Örneğin, yatay iplerle (atkı) elde edilirse **atkı yüzlü dokuma**, dikey iplerle elde edilirse **çözümlü dokuma** gibi. Anadolu'da, iki veya daha çok iplikle yapılan, kullanım amacı çok çeşitli olan (yere örtülen yer sergisi, örtü, perde gibi) dokumalara **düz dokuma yaygılar** denir. Bunlarda kendi arasında, kilim, **cicim**, **zili (sili)**, **sumak (verneh)** gibi çeşitlilik gösterir. Halk arasında, dokuma tekniğine bakılmaksızın, adı geçen bu dokumaların hepsine birden **kilim** denildiği, kilimin tanımında da vurgulanmıştır.

Atkı yüzlü dokumalarda, deseni meydana getiren, atkı dışında, renkli desen ipleri de (desen ipi-yüz ipi) kullanılabilir. Bu iplerin ilerleyişleri dikey ya da yatay yöndedir. Bu dokuma biçimiyle yüzeyde rölyef etkisi yapan motifler meydana getirilir. Renkli desen iplerinden her birinin uçları serbest bırakılır. Bu nedenle dokumanın düzgün tarafında dağınık ve karmaşık ipler görülür. Bu tür örnekler **cicim** denir. Farklı bir dokuma olarak da bazen de, desen ipleri çözümleri arasından, yatay yönde, bir- iki, üç-dört veya daha fazla çözümlü üzerinden atlatılarak geçirilir ve uçları cicimdeki gibi serbest bırakılır. Bunlara da **sili** veya **zili** ismi verilir. Bir kısım dokumalarda ise, desen iplerinin sayısı artırılıp, çözümlerin üzerinden ters ve düz yönden sarılarak ilerletilmesiyle dokunur. Bu tür örnekler de **sumak** denir. Anadolu'da, halı ve düz dokuma yaygılarının dokunması kadınlar ve genç kızlar tarafından yapılmaktadır. Genç kızlar tarafından dokunanlar özellikle çeyizlerine koyacakları en önemli eşyalar olarak hazırlanır. Anadolu'da dokunan düz dokuma yaygılarının malzemesi, yün, tiftik, deve yünü, pamuk ve ipektir. Yün ve tiftik, Türkler tarafından, ilk çağlardan beri kullanılan ve hayvancılıkla geçindiklerinden, kolayca elde edilen bir malzemedir. Bugün Anadolu'da çoğu yörede yün kullanılmaktadır. Dokumada ise elde eğrilmiş ipler genellikle tercih edilir. Türkler Anadolu'ya gelinceye kadar düz dokuma yaygılarında genellikle yün kullanmışlardır. Yün

kullanılmasının en önemli sebebi hayvancılıkla geçinen bir toplum olmaları nedeniyle koyunun her şeyinden faydalanabilmeleridir.

“Pamuk malzeme Anadolu’da endüstri hareketinin yayılmasından sonra, özellikle İngilizlerin Anadolu’da halı ve kilim dokutturmaya başladığı yıllarda 1844’den itibaren yaygınlaşmıştır. Ancak halkın geleneğinden vazgeçmemesi, yünü elde ettiği koyunun geçim kaynağı olması gibi sebeplerden ötürü, pamuk çok kullanılmamıştır” (Balpınar Acar 1982: 45).

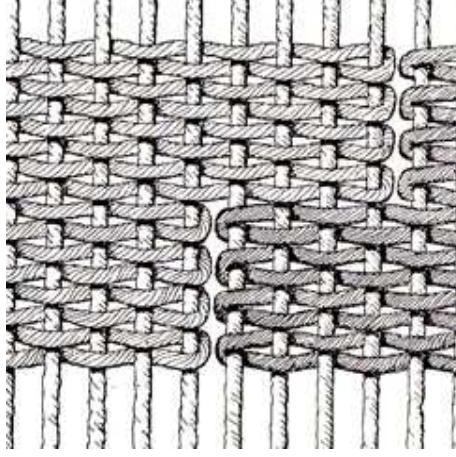
Başlangıçta genellikle çözü ipinde kullanılan pamuk, XX. yy ortalarına kadar hem çözü hem de atkı ipliğinde kullanılmıştır. Ancak pamuk yün kadar dayanıklı değildir. Sürtünmeden dolayı çabuk yıpranmaktadır. Halk arasında pamuk ipe dokunan halı ve kilimler pek makbul değildir bu yüzden de, pamuk ipe dokunan halıya çaput halı, kilime de çaput kilim denmektedir.

Anadolu’da düz dokuma yaygıların yapımında, dokuma sırasında kullanılan bazı materyaller vardır. Bunların başlıcaları kirkit, makas, bıçak ve taraktır.

3.1. İLİKLİ KİLİM

İlikli kilim dokuma tekniği, seri bir şekilde tek kişi tarafından yapılmaktadır. Dokuyan kişi başladığı yerde desenin gelişine göre ayarlama yaparak ilerleyebilmektedir. Dokuma tekniği şöyle tanımlanır:

“Çözügülerin arasına bir alttan ve bir üstten, çözügüleri örtücek şekilde yerleştirilen değişik renkteki atkılar, kendi motiflerinin sınırlarından geri döner. O motifin sınırında komsu motifin başka renkteki atkısı da aynı yerden birkaç sıra geri dönerken arada dikey bir çizgi meydana geliyorsa iki desen arasında, dikey bir ilik meydana gelir. Çünkü yan yana duran çözü lifleri, iki desenin sınırında iki ayrı atkı tarafından sarılarak geri çekilmişlerdir. Bu nedenle atkı yüzü dokumalarda elden geldiğince dikey çizgilerden kaçınılır. Ancak bu dikey desen sınırlarında basamaklar halinde 1 santimetreyi geçmeyen ufak iliklerin meydana gelmesi sağlanarak boydan boya yırtıkların oluşması önlenmiş olur” (Balpınar Acar, 1982: 47)

Resim 2: İlikli Kilim Çizim

Kaynak: <http://www.mnghalicilik.com/dokuma.php?lang=tr>, 25.02.2011

Resim 3: İlikli Kilim Fotoğraf

Kaynak: Balpınar Acar, 1982: 47

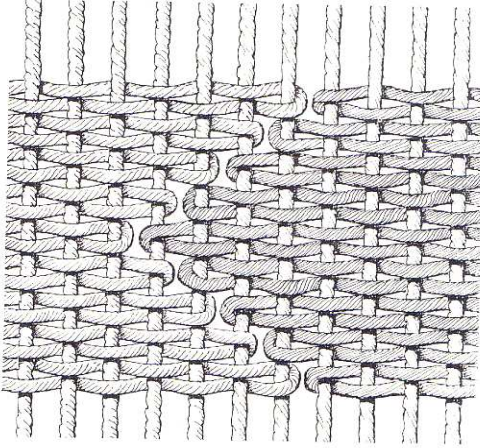
Uzun dikey çizgiler dokunduğu zaman, çok uzun yırtık gibi ilikler meydana geleceğinden, hem yaygıya yırtık bir görünüş verir hem de pratik ve sağlam olmayan bir yaygı ortaya çıkmış olur. Bu nedenle desenler daha köşeli ve daha çok enine, çapraz ve kesik çizgilerden meydana gelmekte, uzun dikey çizgiler ise basamaklara bölünmektedir. Bu tür Anadolu Kilimleri ve hatta tüm kilimler ve düz yaygılar içinde, en tanınmış ve yaygın olanıdır. (Balpınar Acar, 1982: 45)

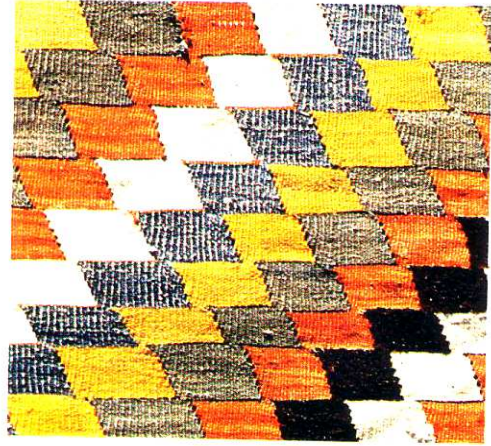
3.2. İLİKSİZ KİLİM “DİKEY ÇİZGİ OLMAYAN” KİLİMLER

“Dokuyucu bir desenden diğer desene geçerken arada bir atlama meydana getirmez, iki deseni birbirine atlama yapmadan bağlayabilirse buna iliksiz kilim denir.” (Bekir, 2000: 79).

Tezgaha dik gerilen iplerin bir altından bir üstünden geçirilen yatay ipler dokumanın şekline göre az veya çok kirkitleyerek sıkıştırılır. Desen ipi (atkı) dokumanın bir başından diğer başına kadar gidip geri döndürüldüğünden yüzeyde her hangi bir bölünme meydana gelmez. Atkılarının sıkıştırılması sırasında da çözgü ipleri görülmez. Ya sade (düz) dokunur veya farklı renklerdeki iplerle kuşaklar halinde, halkın çubuk (çubuk), yol, tahta gibi dokunan örnekleri de aynı isimlerle adlandırıldığı, bir süsleme yapılıdır. Bazen araya cicim, zili, ve sumak teknikli dokumalarda yapılabilir.

Resim 4: İliksiz Kilim Çizim

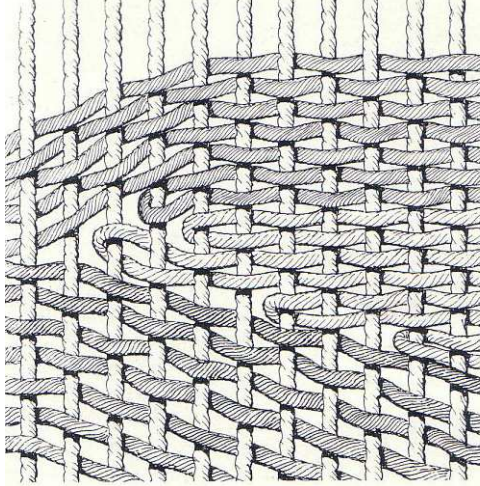
Resim 5: İliksiz Kilim Fotoğraf

Kaynak: Balpınar Acar, 1982: 47

3.3. . EĞRİ ATKILI KİLİM DOKUMASI

Dokuma sırasında motif biçimlerini en iyi biçimde verebilmek için eğri atkı tekniği uygulanır. Aslında kilimler dokunurken, atkılar, dikey çözgüler arasına, enine düz bir hat halinde geçirilir. Bu tür örneklerde ise Atkılar kirkitle bastırılırken, desene göre bazı yerde kuvvetli, bazı yerde hafif şekilde bastırılır. Böylece atkılarının,

desene uygun bir eğrilikte çözümlerin arasından geçirilmesi sağlanmış olur. Atkılarının bazı yerlerde gergin, bazı yerlerde gevşek durmasından dolayı, eğri ve yuvarlak çizgiler meydana gelebilir.

Resim 6: Eğri Atkılı Kilim Dokuması Çizim

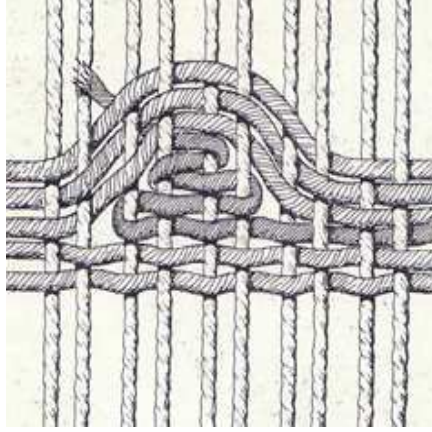

Resim 7: Eğri Atkılı Kilim Dokuması

Kaynak: <http://www.frmartuklu.net/el-sanatları>, 20.02.2011 **Kaynak:** Balpınar Acar, 1982: 48

3.4. NORMAL ATKILAR ARASINA EK ATKI SIKIŞTIRILMASI

Daha önceden muntazam şekilde sıkıştırılmış atkılarının arasına bir grup atkı daha atılarak sıkıştırılmasıyla oluşturulur. Daha sonra bu ikinci grup atkının üzerine birkaç sıra asıl atkı geçirilir. Böylece üst üste atılan atkılar yüzünden yaygının yüzünde bombeler oluşur.

Resim 8: Normal Atkılar Arasına Ek Atkı Sıkıştırılması Çizim

Kaynak: Balpınar Acar, 1982: 50

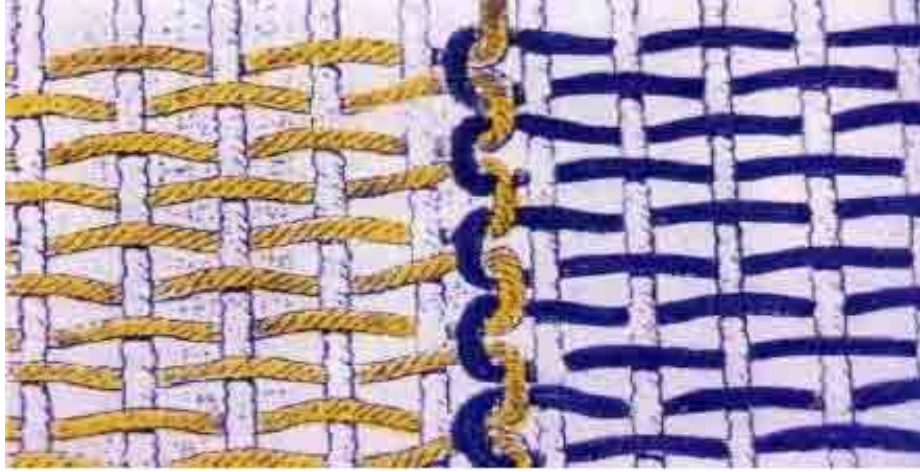
Resim 9: Normal Atkılar Arasına Ek Atkı Sıkıştırılması Fotoğraf

Kaynak: Balpınar Acar, 1982: 50

3.5. ÇİFT KENETLEME İLE İLİKLERİN YOK EDİLMESİ

Orijinal desen içinde gidip gelen değişik renkteki atkılar, dönüş yaptıkları sırada, karşılaştıkları başka bir renkteki atkı ile birleşir. Bu durumda, bir sırada desen boyunca ilerleyen bir atkı, öteki tarafta ise atkı ile birleştikten sonra üstteki ile gidiş-dönüş olmak üzere çift kenetleme yapılmış olur. Bu yöntemde sağlam bir uygulama meydana getirmiş olur. İliksiz bir dokuma gerçekleşir.

Resim 10: Çift Kenetleme İle İliklerin yok edilmesi

Kaynak: <http://www.cerezforum.com/el-sanatları/56186-kilim.html>, 22.02.2011

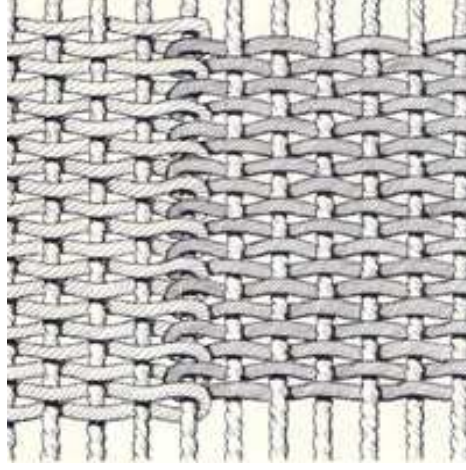

Resim 11: Çift Kenetleme İle İliklerin Yok Edilmesi Fotoğraf

Kaynak: Balpınar Acar, 1982: 51

3.6. ATKILARIN AYNI ÇÖZGÜDEN GERİ DÖNMESİ İLE İLİKLERİN YOK EDİLMESİ

Farklı desen alanlarından gelen iplikler, aynı çözgü üzerinde karşılaştıkları iplikler üzerinden geri dönüş yapar. Bazen atkılarının teker teker geri dönüşleri ile bazen de ikişer ikişer geriye dönüş yapmaları ile ilikler yok edilebilir.

Resim 12: Atkılarının Aynı Çözüden Geri Dönmesi İle İliklerin Yok Edilmesi Çizim

Kaynak: Balpınar Acar, 1982: 52

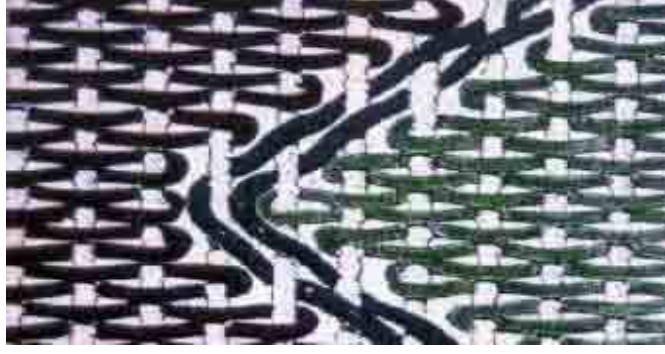

Resim 13: Atkılarının Aynı Çözüden Geri Dönmesi İle İliklerin Yok Edilmesi

Kaynak: Balpınar Acar, 1982: 52

3.7. EĞRİ ATKILI KONTÜR

Desenler arasında geniş boşluklar bırakılarak bunların arası, desenin kenarına paralel bir şekilde çözümlerin arasından geçirilerek ayrı renkte bir kontur ipliği ile doldurulur. Böylece normal olarak enine atılan atkılar arasında, dikey, çapraz eğri şeritler halinde “kilim dokuması” ile aradaki boşluklar doldurulmuş olur.

Resim 14: Eğri Atkılı Kontur Çizim

Kaynak: <http://www.google.com.tr/imgres?imgurl=http://4.bp.blogspot.com>, 22.02.2011

Resim 15: Eğri Atkılı Kontur Kilim

Kaynak: Balpınar Acar, 1982: 52

Söz konusu bu tekniklerden, iliklerin kenetlenmeyle yok edildiği kilim tekniği dışındakiler, aynı kilim üzerinde değişik motiflerde aynı anda uygulanabilir. Adı geçen tekniklerin hemen hemen hepsi, günümüzde kullanılmakla birlikte, iliklerin kenetlenmeyle yok edildiği kilim tekniği yaygın olarak kullanılmamaktadır. O yüzden bu teknikte dokunan örneklerin sayısı çok azdır. Fakat diğer tekniklerden farklı bir özellik olarak desenler arasındaki geçişlerde hiç ilik kullanılmaması bakımından ilgi çekicidir.

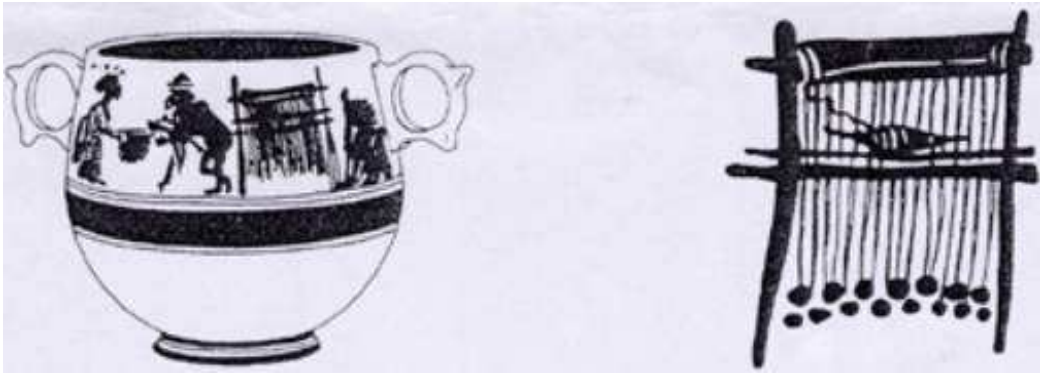
“Özellikle Saray kilimleri olarak adlandırılan bir grup kilim XVI-XVII.yy. ’da bu teknik kullanılarak dokunmuştur. Günümüzde ise Erzincan kilimlerinde bu teknik hala kullanılmaktadır” (Gürgünay, 1997: 248-260).

4. ANADOLU KİLİMLERİNDE KULLANILAN TEKNİK MALZEMELER

Anadolu da düz dokuma yaygılarının üretimi, bazı yardımcı aletlerle yapılır. Bunlar endüstri ürünü olduğu gibi bazen de halkın kendisinin yaptığı el işi aletlerde olabilmektedir. Düz dokuma yaygılarının dokunduğu tezgahlar, dokuma sırasında kullanılan yardımcı aletler, ipliklerin boyanma işlemleri gibi aşamalardan geçerek oluşan bu kilimlerin işlem basamakları sırayla verilmiştir.

4.1. DOKUMA TEZGAHLARI VE ÇÖZGÜ HAZIRLAMA

Arkeolojik veriler, dokumanın M.Ö. 6500 yılında kullanıldığını kanıtlamaktadır. Bugün bildiğimiz dokuma formundan hiçbiri farkı olamayan ilk kumaşların, hasır örme tekniğinden esinlenerek ortaya çıktığı da iddia edilmektedir. İki iplik sisteminin birbiri içerisinden örgü oluşturacak biçimde ve birbirine 90°'lik açılarla geçirilebilmesi için, çözgü sistemi düşey olarak asılmakta, atkılar ise bunların arasında elle geçirilmekteydi. Bu durumda dokuma çözgü işlemi önceleri düşey olarak kullanılmıştır. Bu ilkel dokuma tekniği gelişim göstererek dokuma tezgahı haline dönüşmüştür. Eski yunan vazoları üzerine çizilmiş dokuma tezgahları da bize ilk tezgahlar hakkında bilgi vermektedir.

Resim 16: Boiotia Skyphos'u Vazosu

Kaynak: http://www.dokuma.org/dkmcIk_trh.htm, 23.02.2011

İlk dokuma tezgahı yatay yer tezgahıdır. Bununla ilgili en erken bilgiler, Mısır'da sülaleler öncesi döneme ait seramik üzerinde yer alan resimlerden elde edilmektedir. M.Ö. 2000 yıllarına ait Thebes'de bulunmuş bugün Metropolitan Müzesi'nde korunmakta olan Mebeskstre'nin mezarındaki bir resimde, ipliklerin eğrilmesi ve yatay yer tezgahın da dokunması ile ilgili sahneler vardır.

Resim 17: Yatay Dokuma Tezgahı

Kaynak: http://www.dokuma.org/dkmclk_trh.htm, 23.02.2011

“Kilimler yani bütün düz dokuma yaygıları aynı tip bir tezgahta dokunabilirler. Dokuma tezgahları yere paralel yatay tezgahlar (yer tezgahı-konar göçer tezgah) veya dikey tezgah (istar, ipağacı, mazman) olarak iki türdür. En basitinden en gelişmişine kadar, çözümlerin gerildiği iki sopa (levent- düzgün ve kalın bir ağaç), çözümlerin çaprazlamasını sağlayan bir çubuk ve çözümlerin ağızlık hareketini sağlayan varangelen (kargı-vargel) isimli yassı tahtadan gelir” (Balpınar, 1982: 40).

Resim 18: Yatay Dokuma Tezgahı Kullanan Kadın

Kaynak: http://www.siskoosman.com/techniques_tr.html, 25.02.2011

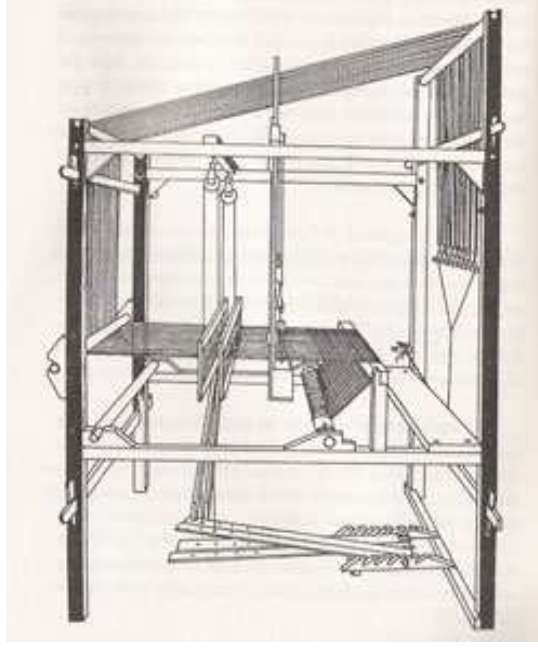
Istar Dokuma Tezgahı: Istar Dokuma tezgahını daha çok Yörükler tercih etmektedir. Bu yer tezgahları bir kare veya dikdörtgen meydana getirecek biçimde tasarlanmıştır. Kullanımı çok pratik olduğu için istenilen yerde kurulabilecek basit bir alettir. Dokunulacak olan yaygının eni ve boyuna göre, toprak üzerine dört köşeye birer tane kazık çakılır (Balpınar, 1982: 41).

Resim 19: Istar Dokuma Tezgahı

Kaynak: <http://www.google.com.tr/imgres?imgurl=http://www.kenthaber.com/>, 25.02.2011

Çulhalık Dokuma Tezgahı ise, Anadolu'da farklı yörelerde çulhalık, çulfalık, mekik tezgahı, düzen, ayakcaklı tezgah gibi isimler verilir. Balkanlarda ise mutaf tezgahı denir. Antep kilimi, cicim, savan, örtü, perde, minder, çuval, heybe vb. gibi günlük kullanıma yönelik desenli dokumalar için kullanılan en basit bez dokuma tezgahıdır.

Resim 20: Çulhalık Dokuma Tezgahı

Kaynak: <http://www.turksanatlari.com/index.php?&p=sozluk&l=1>, 25.02.2011

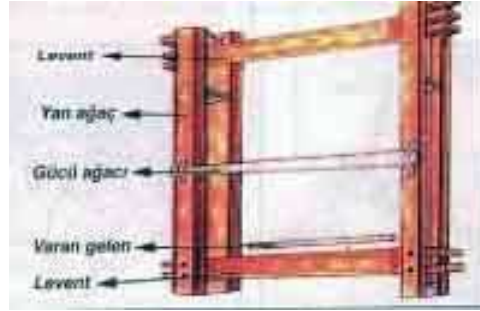

Resim 21: Çulhalık Dokuma Tezgahını Kullanan Kadın

Kaynak: <http://www.atlasmuhendislik.com/wbb3/thread.php?postid=3439>, 25.02.2011

4.2. DOKUMA YAPILIRKEN KULLANILAN YARDIMCI ARAÇLAR

Dokuma yapılırken kullanılan bazı yardımcı aletler vardır. Bunlar kirkit, gücü sopası, bıçak, makas, tarak, cımbır, masura, mekik, varangelen olmak üzere adlandırılabilir. Gücü sopası gücü götüren olarak da isimlendirilir. Çözüğü üzerinde, tezgahın orta hattında yatay olarak yerleştirilen ahşap-kalın çubuktur.

Resim 22: Gücü Sopasını Gösteren Bir Tezgah Fotoğrafi

Kaynak: <http://www.silleli.com/halicilik.asp>, 25.02.2011

Kirkit, kilim dokumanın vazgeçilmez bir aracıdır. İstar tezgahında yapılan dokumalarda atkı sıkıştırmak için kullanılır. Atkı yüzü dokumalarda motif veya zemin hatları içindeki dar alanda geçirilen atkılar için kilim kirkiti kullanılır.

Resim 23: Kirkit Fotoğrafi

Kaynak: <http://www.silleli.com/halicilik.asp>, 25.02.2011

Cımbar, ıstar tezgahında dokuma yapılırken kullanılan, 40 cm uzunluğunda ucu sivri madeni çiviye benzer bir araçtır.

Resim 24: Kilim Dokuyan Bir Kadın, Elinde Cımbar.

Kaynak: <http://www.kulturelbellek.com/ipek-burgu-dokumaciligi>, 25.02.2011

Kılıç, varan-gelenle değiştirilen ağızlığı sabitleyerek çözgüler arasından atkının kolay geçmesini ve aşağı basılarak atkının yerleşmesini sağlar. Masura ise çıkırıkta yive takılarak üzerine atkı ipliği sarılan ve dokuma sırasında mekik içine takılarak atkının geçirilmesini ve aşağı basılarak atkının yerleşmesini sağlar.

Mekik, içine masura takılan ve atkıyı ağızlık içinden geçirmek için kullanılan araçtır. Varangelen dediğimiz şey ise, ıstar tezgahında gücünden önceki, birinci ağızlık açma aracı olan tahta çubuğa verilen isimdir.

4.3. YÜN HAZIRLANMASI VE İPLİK YAPIMINDA KULLANILAN ARAÇLAR

Yün kırkımı Mayıs ve Eylül aylarında yapılır, Mayıs ayındaki kırkıma “yapağı”, Eylül ayındaki kırkıma “güz yünü” denir. Kırkılan yünler önce havalandırılır, sonra bir akarsuda veya köy çeşmesinde toz ve kirlerinden arınıncaya kadar yıkanır. Yünün

yıkama sırasında keçeleşmemesi için suyun kireçsiz, tatlı su olması ve asla deterjan vb. temizlik kimyasallarının kullanılmaması gerekir. Yünler yıkama sırasında doğal renklerine göre ayrılır ve temiz kalması için asılarak kurutulur. Kuruyan yünler yapağı halindedir. Yün liflerinin birbirinden ayrılabilmesi ve kolay taranabilmesi için hallaç atma denilen işlem yapılır. Hallaçtan geçirilen yün elyafı yumuşamış, kabarmış ve birbirinden ayrılmaya hazırdır. Hallaçlanmış yünler yün tarağında taranır. Bundan sonra kirman veya iğ gibi eğirme araçları ile iplik yapılabilirler. İplik yapmak için hallaç, yün tarağı, yün eğirme aracı, kirman ve iğ, iplik büküm aracı çıkırık, çileden iplik sarmak için gülcan denilen araçlar kullanılır.

Hallaç, yapağı yıkanıp kurutulduktan sonra hallaç işleminden geçirilerek liflerin birbirinden ayrılması ve yumuşaması sağlanır. Böylece tarama için de hazırlık yapılmış olur. Hallaç; yay biçiminde bir ağaç ve kiriş denilen, yayın iki ucunu birleştiren ince bağırsaktan yapılmış gergin ve esneyebilen telden meydana gelmiş bir araçtır.

Resim 25: Elinde Hallaç İle Yünleri Havalandıran Adam.

Kaynak: <http://selmaer3.blogcu.com/nostalji>, 27.02.2011

İlahat, hallaç teline vurmak için kullanılan, 15 cm uzunluğundaki iki ucu yuvarlak tahta çubuğa verilen isimdir. Yün Tarağı, ahşap zemine raptedilen kaide üzerinde tarak dişleri olan bir araçtır. Koyundan kırılan yünlerin yıkanıp kurutulduktan sonra hem yün üzerine yapışmış bitki vb. kırıntıların temizlenmesi,

hem de eğirme işlemine hazırlanması için taranarak elyafın düzgünleştirilmesi ve fitil haline getirilmesi gerekir. Bu işlem yün tarağında yapılır.

Resim 26: Yün Tarağı İle Yün Eğiren Kadın.

Kaynak: <http://www.caltikoyu.org/tahtoba-solen-2007.htm>, 27.02.2011

Kirman, yün eğirmek ve tek bükülü iplik yapmak için kullanılan bir araçtır.

Resim 27: Tahtadan Kirman.

Kaynak: <http://safakaydin.blogspot.com/2010/07/el-ile-dondurulmek-suretiyle-yunun.html>,
27.02.2011

İğ, yün eğirmek ve tek bükülü iplik yapmak için kullanılan bir araçtır.

Resim 28: Yün Eğiren Kadın.

Kaynak: [http://www.tinaroje.org/yoruk-kulturunden-geriye-kalanlar-t66654.html?p=317196,](http://www.tinaroje.org/yoruk-kulturunden-geriye-kalanlar-t66654.html?p=317196)
27.02.2011

Öreke, iki dişli, çatal biçiminde ahşap bir araçtır. Taranmış yün tutamı bu çatala geçirilir ve kol altında tutulan örekeden gelen yün fitili ile eğrilir.

Resim 29: Öreke İle Yün Eğiren Kadınlar.

Kaynak: [http://www.yuksekoa.bel.tr/tesiyi-de-kaybettik-686h.htm,](http://www.yuksekoa.bel.tr/tesiyi-de-kaybettik-686h.htm) 28.02.2011

Gülcan, iplik çilelerinin yumak halinde sarılması için üzerine geçirilen, ağırlıklı bir zemin üzerine oturtulup bir eksenin etrafında dönmektedir. Alt ve üst tarafında birbirini kesen dört veya altı çubuk vardır. Bu çubukların bir araya gelmesinden oluşur (Soysaldı, 2009: 15).

Resim 30: Gülcan

Kaynak: <http://www.mutlularforum.com/yorede-bazi-dogal-urunler-uretimi-ve/4128-cikrik/>,
28.02.2011

İKİNCİ BÖLÜM

ANADOLU TÜRK KİLİMLERİNDE UYGULANAN MOTİFLER

Türkler, tarih boyunca hüküm sürdükleri yerlere kendi kültürlerini götürmüşlerdir. Buldukları ülkenin sanatından etkilenerek, kendi kültürlerinde harmanlayarak başka sanatlarında doğmasına sebep olmuşlardır. İslam dini resim ve heykeli yasakladığı için Türk sanatkarları süsleme üzerinde yoğunlaşmışlardır.

“Türkler, İslam dinini kabul ettikten sonra, bu dinin etkisiyle bitki motiflerini ağırlıklı olarak süslemede kullanmışlardır. Burada bir nokta üzerinde durmakta fayda vardır. İslam dini her zaman sanatçıyı, dolayısıyla sanatı- hadislerin ve kuranın etkisiyle yönlendirmiştir. Bilindiği üzere tasvir yasağı, daha açık bir ifade ile canlıların tasvirini yapmaktan çekinme İslam sanatçısını bitki motifine yönlendirmiştir” (Leloğlu-Ünal, 1999: 526).

Bundan dolayıdır ki, motiflerde bitkisel ve geometrik motif anlayışı vardır. Stilizasyon bu motifler üzerinden yapılmaktadır. Diğer el sanatlarında da motif anlayışı bakımından farklılık yoktur.

Süsleme; çeşitli teknikler uygulanarak ve süslenen şeye hoş bir görünüm kazandırmak için yapılan bir tür desenlemedir.

“Türk süsleme sanatlarının ana unsurlarından biri olan motiflerin zenginliği ve çeşitliliği, bu sanatların tarih boyunca ileri bir düzeye ulaşmasını sağlamıştır” (Şengül, 1990: 3).

Motif ise, toplumların gelenek görenek, zevk, anlayış ve inançlarını sembollerle ifade biçimidir. Motiflerin bir araya gelmesi desenleri oluşturur. Tüm bunlar da süsleme olarak adlandırılır.

Kilimlerde görülen süslemeler bölgelere ve hatta dokuyan kişiye göre farklılıklar gösterir. Motifler genellikle, dokuyucunun kendisinin bir anlam yükleyerek isimlendirmesiyle tanımlanmıştır. “genellikle farklı isimlerde bilinen bu desenler, dokuyucu tarafından çevresindeki eşyalardan, bitkilerden, yaşadığı topluluğun gelenek ve göreneklerinden veya halk arasında anlatılan hikayelerden

esinlenerek şekillendirilmiştir. Desenlere verilen isimler gerçekte örnek alınarak meydana getirildiği eşyanın veya bitkinin bazen de bir olayın adıdır” (Ürer, 1999:648-657).

Anadolu Kilimlerinde görülen motifler, anlamlarına göre gruplara ayrılarak tanımlanmıştır. Doğum ve çoğalma ile ilgili olanlar, hayatı simgeleyen motifler ve ölüm ile ilgili olanlar olmak üzere üç gruba ayrılmıştır. Bu motiflerin her biri dokundukları bölgelere göre farklılıklar gösterebilmektedir.

Motiflerin gruplandırmasıyla ilgili farklı kaynaklarda farklı gruplandırma yöntemi bulunmaktadır. Bölgelere, dokundukları yörelere, anlamlarına, şekillerine göre (geometrik, bitkisel..vb) olmak üzere sınıflandırmalar yer almaktadır. Bu sınıflandırmalarda bazı anlam karmaşası da vardır. Örneğin, bitkisel diye sınıflandırılan bir motif aynı zamanda geometrik motif grubuna da girebilmektedir. Mine Erbek ‘in Çatalhöyük’ten Günümüze Anadolu Motifleri adlı kitabında gruplandırma taşıdıkları anlamlara göre yapılmıştır. Bu gruplandırma biçimi de motifler arasında bir karmaşa yaratmadığı için bu çalışmada gruplandırma yapılırken aynı yöntem kullanılmıştır.

1. DOĞUM VE ÇOĞALMA İLE İLGİLİ MOTİFLER

Eli Belinde Motifi: Anadolu inançlarında yaşam ve ölüm bir birinden ayrılamayan bir kavramdır. Doğmak ana rahminden ayrılmak, ölmek ise toprağa dönmek demektir. Ana kavramı hayatın ilk nüvelerinin olduğu ve geliştiği kaynağı ifade etmektedir. Ana olma durumu toprak ve deniz ile özdeşleşmektedir. İlk insanlar için, kadının insan yavruladığını görüp erkeğin biyolojik rolünü anlamadıkları için kadının doğurganlığı onu kutsallaştırmıştır. Bütün tapınaklarda kadını simgeleyen küçük tanrıça heykelcikleri bulunmuştur. Çatalhöyük’te M.Ö 6000’li yıllarda bulunan ana tanrıça heykelcikleri bize kadının o dönemlerde bile önemini göstermektedir. Çatalhöyük’ten günümüze kadar süregelen ana üstünlüğü seramiklerde görüldüğü gibi kilim ve halı dokumalarında da karşımıza çıkmıştır. Kilimlerde eli belinde motifi olarak adlandırılan motif, antik çağdan günümüze kadar

pek çok sanat alanında yapılan kadın heykelticikleri benzer özellikler göstermektedir.

Resim 31: Pişmiş Topraktan Yapılmış Ana Tanrıça Heykelticığı. Geç Bronz Çağı.

Kaynak: http://www.odtu.edu.tr/~kktctnm/KKTC_tarihi/tarihoncesi.html, 28.02.2011

Resim 32: Ana Tanrıça Fil Dişi. Kültepe M.Ö. XVIII.

Kaynak: http://www.arkeolojidunyasi.com/anadolu_uygarliklari/hititler_2.html, 28.02.2011

Resim 33: Girit'te Knossos'ta Minos Sarayı'ndan İÖ 2.

Kaynak: <http://www.yorumla.net/genel-kultur/855458-ana-tanrica-kultu-var-miydi.html>, 28.02.2011

Eli belinde motifiyle benzer özellikler gösteren günümüz sanat eserlerinden örnekler aşağıda verilmiştir.

Resim 34: Jale Yılmazbaşarın, Torkom İdoller İsimli Resim, Seramik Sergisinden Bir Görüntü. (1999)

Kaynak: <http://www.aofdestek.net/seramik.and.seramikcilik/>, 28.02.2011

Resim 35: Sevgi Çekiç'e Ait Çağdaş Eli Belinde Motifine Benzeyen Seramik Eserlerden Örnekler.

Kaynak: <http://www.focafoca.com/default.asp?sayfa=793&id=81>, 28.02.2011

Resim 36: Seramik Sanatçısı Ünal Cimit'e Ait Eli Belinde Motifi İle Benzer Özellikleri Olan Seramik Eser.

Kaynak: <http://www.google.com.tr/imgres?imgurl=http://www.humakabakcikoleksiyonu.com>, 28.02.2011

Antik çağdan bu güne kadar önemini hiç kaybetmeyen ana sembolünün hala bütün sanat alanlarında önemini koruduğu ve bir konu olarak ele alındığını görmekteyiz. Dokumalarda eli belinde motifi olarak adlandırılan bu motif, ana tanrıça heykelcikleri gibi doğurganlığın ve bereketin sembolü olarak kullanılmıştır.

Kadının Çatalhöyük'ten günümüze kadar uzanan değişmez önemini, sembolik olarak Anadolu kilimlerinde de vurgulamaktadır. Aşağıda eli belinde motiflerinin kilim örneklerinin fotoğrafları görülmektedir.

Resim 37: Eli Belinde Kilim Motifi.

Kaynak: http://www.turkotek.com/salon_00090/salon.html, 28.02.2011

Resim 38: Elibelinde Kilim Motifleri 1

Kaynak: Erbek, 2002, 28

Resim 39: Elibelinde Kilim Motifleri 2

Kaynak: Erbek, 2002, 28

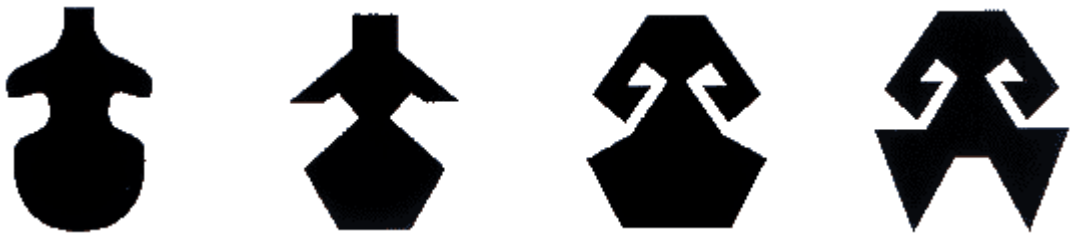

Resim 40: Elibelinde Kilim Motifleri 3

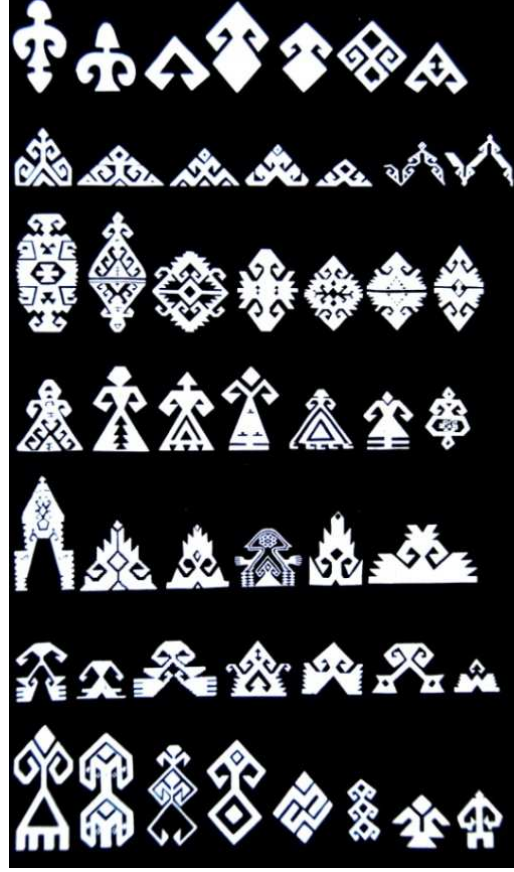
Kaynak: Erbek, 2002, 29

Eli belinde motifi, bölgelere ve dokuyan kişilere göre de çok çeşitli şekillerde kullanılmıştır. Aşağıdaki çizimlerde bu çeşitlemeler görülmektedir.

Resim 41: Eli Belinde Kilim Motifi Çizimleri

Kaynakça: <http://www.mnghalicilik.com/elibelinde.php?lang=tr>, 28.02.2011

Resim 42: Elibelinde Kilim Motifleri Çizimi

Kaynak: Erbek, 1990, 3

Koç Boynuzu Motifi, erkeklerin üretkenliğini, verimliliğini, kahramanlığını, gücünü ve ataerkil ailelerin Anadolu'da ki önemini sembolize eder. Anadolu Kültüründe ana tanrıçadan sonra ya da onunla birlikte kullanılan bir motiftir. Boynuz sembolü, insanlık tarihinde hep gücü temsil etmiş ve hep erkekle özdeşleştirilmiştir. Koçboynuzu motifi kilimlerin yanında, mimari ve heykeltıraşlıkta da çok kullanılan bir motif olmuştur. Türk süsleme sanatında stilize edilmiş hayvan figürlerinin en güzel örnekleri, koç- koyun veya dağ keçisi heykellerinden oluşan mezar taşlarında görülmektedir.

Resim 43: Tokat Müzesinde Bulunan Koç Heykeli

Kaynak: <http://www.gezi-yorum.net/tokat-sulusaray/>,

Resim 44: Koç Başı Şeklinde Riton

Kaynak: : Erbek, 2002, 32

Resim 45: Luxor Tapınağına Giden Ana Yola Dizilmiş Olan Aslan Bedenli ve Koç Başı Heykeller Görülmektedir.

Kaynak: <http://onturk.wordpress.com/2011/03/11/altin-elbiseli-adam/>, 28.02.2011

Anadolu dokumalarında erkeklik simgesi olarak koçboynuzu motifi dokumalarda bereket, bolluk, çoğalma, kuvvet simgesi olarak ve kötü gözlerden korunmak amacıyla kullanılmıştır.

Koç boynuzu motiflerinin çizimleri aşağıda görülmektedir.

Resim 46: Koç Boynuzu Motiflerinden Örnekler.

Kaynak: <http://www.ucanhali.com.tr/tr/bilgi/ucan-hali-motiflerin-dili.html>, 01.03.2011

Resim 47: Koç Boynuzu Motiflerinden Örnekler

Kaynak: : Erbek, 1990, 3

Aşağıda koçboynuzu motifinin dokuma örneklerinden bazıları görülmektedir.

Resim 48: Koç Boynuzu Motifli Kilim

Kaynak: <http://forum.akder.gen.tr/viewtopic.php?f=18&t=50>, 01.03.2011

Resim 49: Koç Boynuzu Motifli Kilim

Kaynak: Erbek, 2002, 42

Bereket Motifi, bereket sembollerinin kullanılmasının amacı sonsuz mutluluk dileğini ifade etmektedir. Anadolu kültüründe bereket sembolü olan bazı motifler vardır. Bunlar karpuz, dut, nar, incir, üzüm, buğday ve arpa başağı, haşhaş, yılan, ejder, koç, boğa, geyik, kelebek, balık ve uğur böceklerinden oluşan bir gruptur. Bu motifler, farklı disiplinlerde de aynı anlamı korumaktadır.

Antik Yunan, Anadolu Hitit, Urartu, Frig gibi pek çok uygarlıkta tapınaklara gidilip tanrılara adaklarda bulunulurdu. Bu kimi zaman devlet işlerinin yolunda gitmesi için kimi zamanda bir çocuk ya da mutlu bir aile isteği için olmalıydı. Ya da ölümden sonraki hayata inanıldığı için, mezarlarda yaşamı hoş kılmak ve bereket için bunların sembolü motifler işlenirdi.

Resim 50: Lahit, Bereket Boynuzu (Gordion)

Kaynak: <http://www.toplumdusmani.net/v2/yunan-mitolojisi> tarih 24 Mayıs

Bereket motifinin çok çeşidi olduğu için kendi içinde iki gruba ayrılabilir.

Birinci grup diyebileceğimiz bir grupta; dut, karpuz, kavun, nar, incir, üzüm, bitki ve yılan, ejder, koç, boğa, geyik, kelebek, balık gibi, hayvanlardan oluşan formda bereket motifleri sonsuz mutluluğu ifade etmektedir.

Resim 51: Ellerinde Birer Balık Tutan , Bağdaş Kuran Figürlü , Yıldız Şeklinde Çini

Kaynak: <http://www.habitat.org.tr/insanyerlesimleri/restorasyon/564-kubadabad-sarai-cinileri.h>, 01.03.2011

Resim 52: Balık Motifli Çini. Kubad Abad Sarayı Buluntusu.

Kaynak: <http://www.habitat.org.tr/insanyerlesimleri/restorasyon/564-kubadabad-sarai-cinileri.h>, 01.03.2011

Nar da bir bereket sembolü olarak bilinmektedir. Elinde nar tutan figürlü seramik güzel bir örnektir.

Resim 53: Ayakta Duran Elinde Nar Tutan Figür. Konya Karatay Müzesi.

Kaynak: Öney ve Çobanlı, 2007: 94

2. Grup: Ağaç, çiçek, yaprak motiflerinden oluşur. Kilimlerde ve seramiklerde en yoğun kullanılan motif “lotus”dur. Lotus, tanrıçalara uğur ve bereket sağlayan çiçek olarak da bilinmektedir.

Resim 54: Lotus Çiçeği Desenli Çini Tabak

Kaynak: <http://www.ondokuzforum.net/f129/iznik-cinilerindeki-desenler-ne>, 01.03.2011

Resim55: Lotus Çiçeği Desenli Çini Tabak

Kaynak: <http://www.ondokuzforum.net/f129/iznik-cinilerindeki-desenler-ne>, 01.03.2011

Uğur ve bereket sembollerinin kullanılmasındaki amaç ise, sevinçli ve uğurlu gelecek bir olayı ifade etmek içindir. Uğurlu çocuk, uğurlu ev, bereketli hasat, bereketli para gibi... Aşağıdaki fotoğraf da tekstil ve seramikte kullanılan benzer bir örnek görülmektedir.

Resim 56: Bereket Motifli Tekstil Örneği

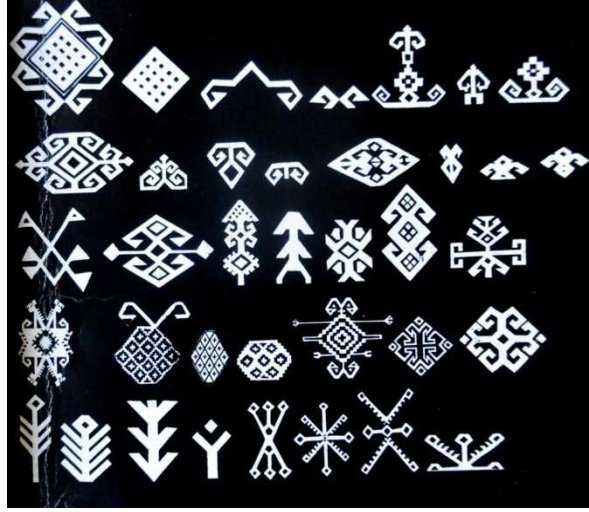
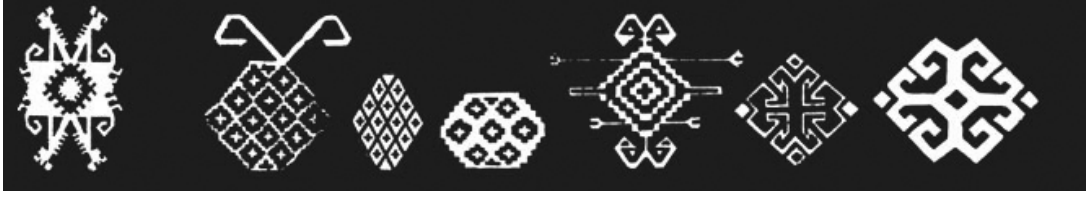
Kaynak: Erbek, 2002: 51

Resim 57: Bereket Motifli Seramik Örnek

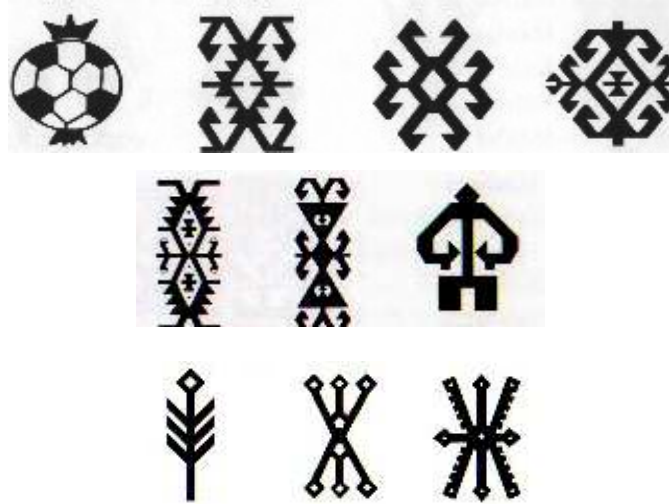
Kaynak: Erbek, 2002: 51

Anadolu da üretilen kilimlerde görülen çok çeşitli bereket motiflerinin örnekleri aşağıda yer almaktadır. Genellikle bu motifler, koçboynuzu ve eli belinde motifleriyle birlikte yorumlanmıştır. Bu motiflerle birlikte kullanıldıklarında, evlilik, çiftleşme, üreme gibi kadın erkek ilişkilerine dair bir anlam yüklenmektedir.

Resim 58: Bereket Motifinin Kilimlerde Kullanılan Örnekleri

Kaynakça: Erbek, 1990, 3

Resim 59: Bereket Motifinin Kilimlerde Kullanılan Örnekleri

Kaynak: <http://uqusturk.wordpress.com/2011/05/09/anadolu-motifleri/>

Resim 60: Bereket Motifinin Kilimlerde Kullanılan Örnekleri

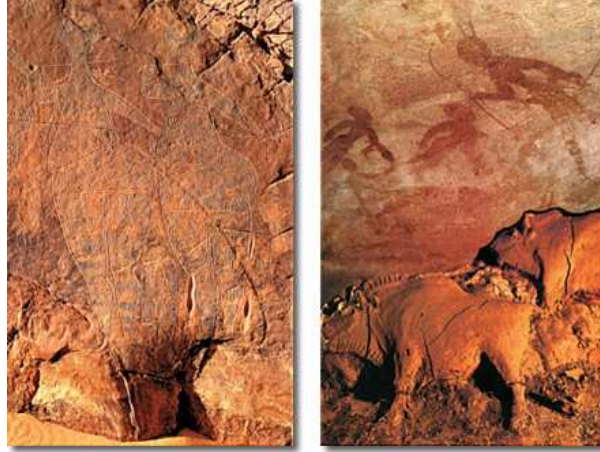
Kaynak: Erbek, 2002, 54

Resim 61: Bereket Motifinin Kilimlerde Kullanılan Örnekleri

Kaynak: <http://forum.akder.gen.tr/viewtopic.php?f=18&t=50>, 03.03.2011

İnsan Motifi, insanoğlu mağara duvarlarına resim yapmaya başladığında tasvir ettiği sembollerin başında insan ve hayvan figürü gelmektedir. İnsan figürü duvar resimlerinde, duvar kabartmalarında, taş, metal, ahşap işçiliğinde ve seramikte kullanılan bir semboldür.

Resim 62: Cezayir’de Bulunan M.Ö. 9000 Yılına Ait Duvar Resmi.

Kaynak: <http://doğacıyızbiz.biz/eski-yoplum=mağara-duvarlarındakirsimler>, 04.03.2011

Antik Yunan’da yapılan kırmızı-siyah figürlü vazoların üzerlerine yapılan dekorlarda insan figürlü tasvirler vardır. Bu vazolarda savaş sahnelerinin, mitolojik sahnelerin resmedildiği örnekler çok etkileyicidir. Tarihsel olarak değerlendirildiğinde de bu resimsel anlatım, bize o dönem insanının yaşayış biçimi hakkında da bilgiler vermektedir.

Resim 63: Alkides’in Girit Boğasıyla Mücadele Sahnesi.

Kaynak: <http://www.erbzine.com/mag6/0671.html>, 06.03.2011

Mağaralardaki duvar resimlerinden, Yunan vazolarına, Çatalhöyük de bulunan duvar resimlerinden Anadolu Selçuklu çinilerine kadar ve daha sonraki dönemlerde insan figürü tüm sanat alanların da vazgeçilmeyen bir özne, bir motif olmuştur.

Türk sanatında, insan figürünün en yoğun kullanıldığı dönem Anadolu Selçuklular dönemidir. İslam öncesi dönemlerde kullanıldığı bilinmektedir. Anadolu'daki ölüm-doğum döngülü törenlerin, ruhun beden değiştirmesi gibi inançlar Şaman kültüründen gelmektedir. Bu döngü daha sonrada devam etmiştir.

“İslam öncesi Türk toplumlarında da, Müslüman olanlarında da, Uygur resimlerinden Selçuklu taş kabartmalarına kadar, mimarlık dahil sanatın her dalında insan figürü, simgesel ve gerçek yaşamla ilgili anlamlarda tasvir edilmiştir” (Öney-Çobanlı, 2007: 92).

Anadolu Selçuklu sanatında kullanılan insan tasviri o dönem inanışları, yaşam biçimleri kıyafetleri hakkında bize çok önemli bir kaynak olmaktadır. Özellikle Kubad Abad kazılarında ortaya çıkan figürlü seramikler bir kaynak niteliğindedir.

Resim 64: Kubad Abad Sarayı Buluntusu. Sonsuz Yaşamı Simgeleyen Figür, Konya Karatay Müzesi.
23 Mayıs 2011

Kaynak: <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/218580.asp>, 06.03.2011

Üretim merkezleri Kütahya olan, bugün Suna İnan Kıraç Koleksiyon'un da bulunan bir grup figürlü çiniler de bize insan motifinin ne kadar sık kullanıldığını göstermektedir.

Resim 65: Sunan İnan Kıraç Vakfı Koleksiyon'undan, Figürlü Kütahya Çinisi.

Kaynak: Bilgili, 2006: 105

Resim 66: Sunan İnan Kıraç Vakfı Koleksiyon'undan, Figürlü Kütahya Çini Tabak.

Kaynak: Bilgili, 2006: 104

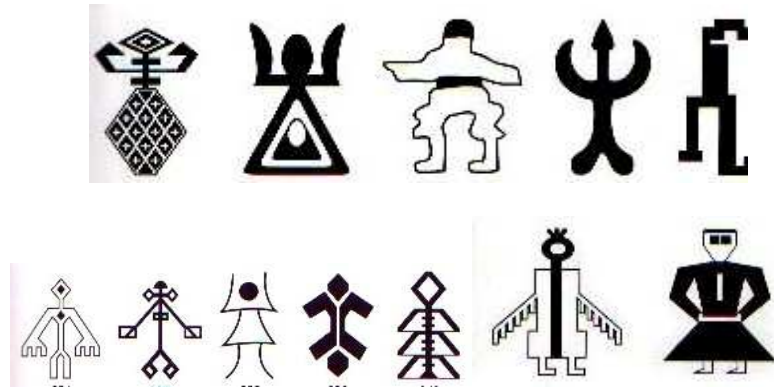

Resim 67: İznik, Seramik Tabak. “Güzel İnsan Tasviri”

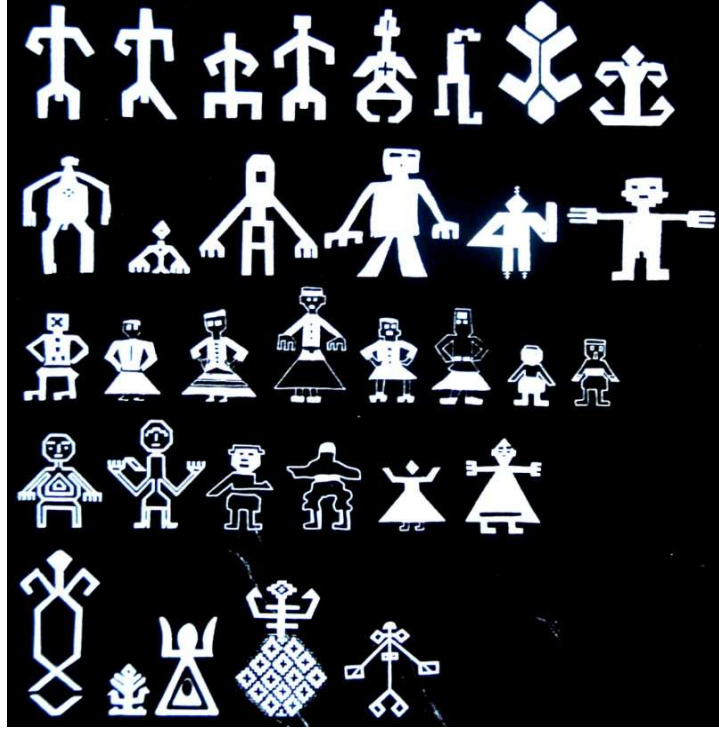
Kaynak: http://www.ges.gov.tr/makale_detay.php?newsId=19&page=all&language, 10.03.2011

Anadolu da üretilen dokumalarda ise; İnsan Motifi düşünen ve üreten güçlü bir varlığı sembolize etmektedir. Anadolu dokumalarında çok sık rastlanan insan motifi daha çok erkek ve kız çocukları olarak betimlenmiştir. İnsan motifi çocukla ilgili duyguları anlatmak için kullanılır. Genellikle dokuyan kişinin erkek çocuk beklentisini ya da gurbette olan sevgilinin beklendiği anlatılmaktadır.

Resim 68: İnsan Motifinin Kilimlerde Kullanılan Örnekleri

Kaynak: http://dipnotkitap.net/DENEME/Anadolu_Motifleri.htm, 10.03.2011

Resim 69: İnsan Motifinin Kilimlerde Kullanılan Örnekleri

Kaynak: Erbek, 1990, 3

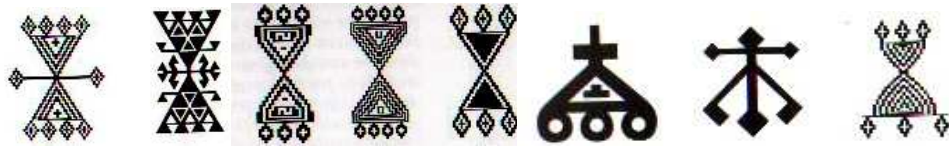
Resim 70: İnsan Motifinin Kilimlerde Kullanılan Örnekleri

Kaynak: Erbek, 2002, 64

Saç Bağı Motifi, saç bağı motifi evlilik isteğinin olduğunu ifade eder. Anadolu kültüründe kadın duygularını toplum içinde sözle ifade edemez. Bu yüzden

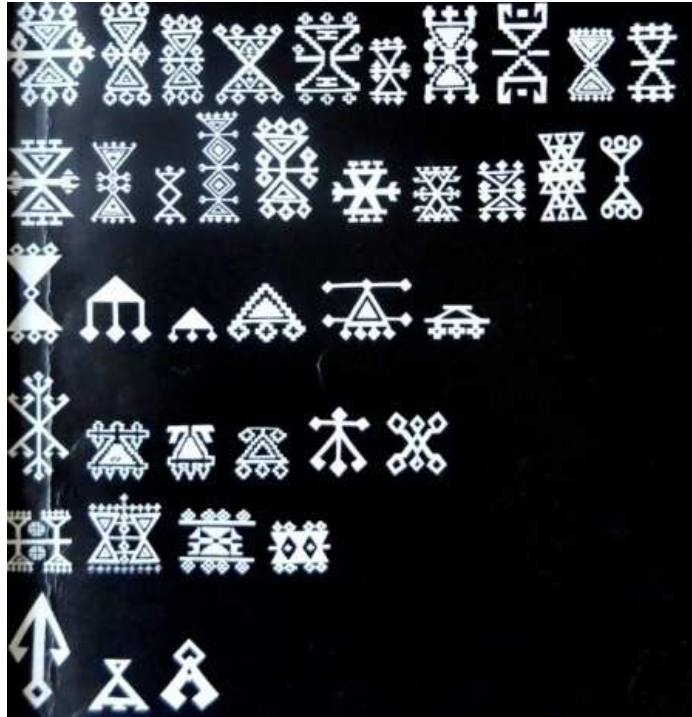
Anadolu kadınlarının duygularını ifade ederken kullandıkları motifsel bir dilleri vardır. Saç bağı motifi de evlilik isteğinin anlatılmasına yardımcı olan bir semboldür. Anadolu kadınları saçlarına verdiği toplama şekilleriyle duygularını dışa vurmaktadır. “yeni evli genç kadın saçlarını çift örer ve uçlarına renkli ipliklerden süsler yapar” (Erbek, 2002:66) böylece insanlar bu saç bağlama yöntemiyle o kadının yeni evlenmiş olduğunu anlamaktadır.

Aşağıdaki fotoğraflarda saç bağı motifinin çeşitleri görülmektedir.

Resim 71: Saç Bağı Motifinin Kilimlerde Kullanılan Örnekleri

Kaynak: http://dipnotkitap.net/DENEME/Anadolu_Motifleri.htm

Resim 72: Saç Bağı Motifinin Kilimlerde Kullanılan Örnekleri

Kaynak: Erbek, 1990, 3

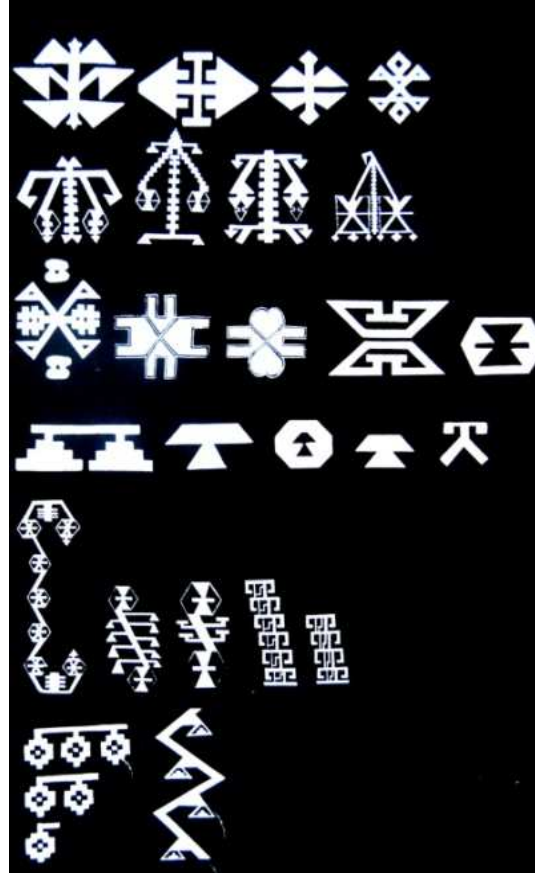

Resim 73: Saç Bağı Motifinin Kilimlerde Kullanılan Örnekleri

Kaynak: <http://www.turkelhalilari.gov.tr/halidetay.php?language=tur&kod=000058>, 3.06.2011

Küpe Motifi, çatalhöyük'ten başlayan heykelciklerde ve mezar buluntularında çok karşılaşılan küpenin kullanımı o günden bugüne önemini yitirmeden gelebilmiştir. Yapılan arkeolojik kazılar da mezarlardan çıkan kadın süs eşyalarının sayısı oldukça fazla ve şaşırtıcıdır (küpe, kolye, yüzük, saç tokası gibi). Küpe çağlar boyu kadının vazgeçilmez bir eşyası olmuştur. Dünya ve Anadolu kültüründe süslenmenin çok önemli bir yeri vardır. Anadolu kültüründe düğün törenlerinde geline takılan takılar kıza verilen değeri göstermektedir. Bu takılar içinde küpeler Anadolu da değişmeyen bir düğün hediyesidir. Küpe motifi de aynı saç bağı gibi evlilik isteğini iletmektedir. Aşağıdaki fotoğraflarda küpe motifinin çeşitleri görülmektedir.

Resim 74: Küpe Kilim Motifi

Kaynak: Erbek, 1990, 3

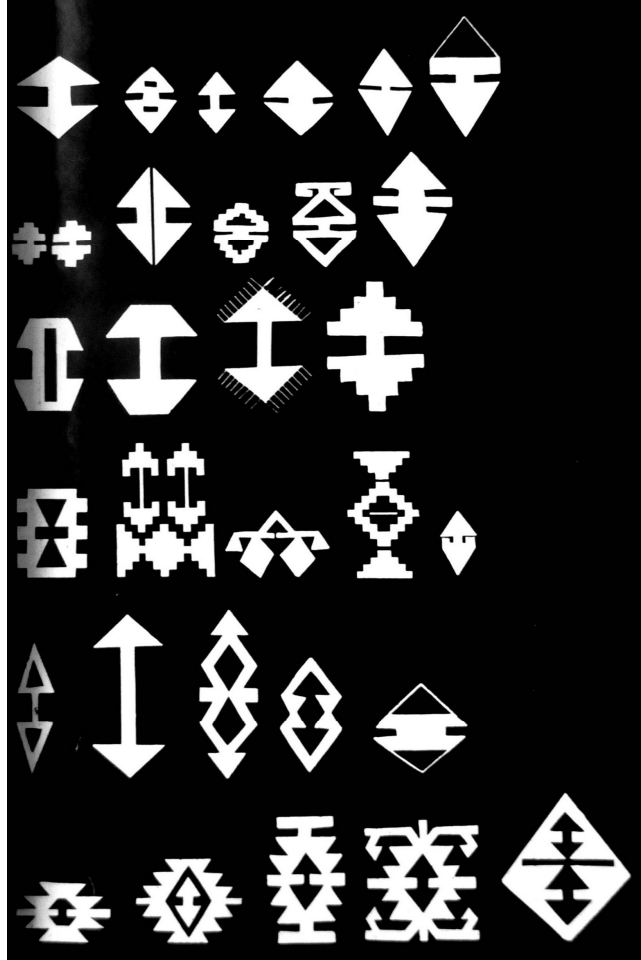

Resim 75: Küpe Kilim Motifleri

Kaynak: Erbek, 2002, 74

Bukağı Motifi, bukağı motifi aile kurumunun sürekliliğini, aşıkların birbirine olan bağı ve her zaman bir arada olmaları gerektiğini sembolize eder. Anadolu dokumalarında ejder, akrep gibi motiflerin merkezinde bukağı motifine rastlanmaktadır.

“Bukağı” kelimesi Türkçe’de, atların ön iki ayağına takılan ve onların otlaktan uzaklaşmasını engelleyen iki halkadan oluşan ve onları birleştiren 60 cm’lik bir zincirin adıdır (Erberk, 2002: 76). Kelime anlamına da bakınca bukağının bağlılığı ve sonsuza kadar birlikteliği simgelediği anlaşılmaktadır. Aşağıdaki fotoğraflarda bukağı motifinin çeşitleri görülmektedir.

Resim 76: Bukağı Kilim Motifi Çizimi

Kaynak: Erberk, 1990, 3

Resim 77: Bukağı Kilim Motifleri

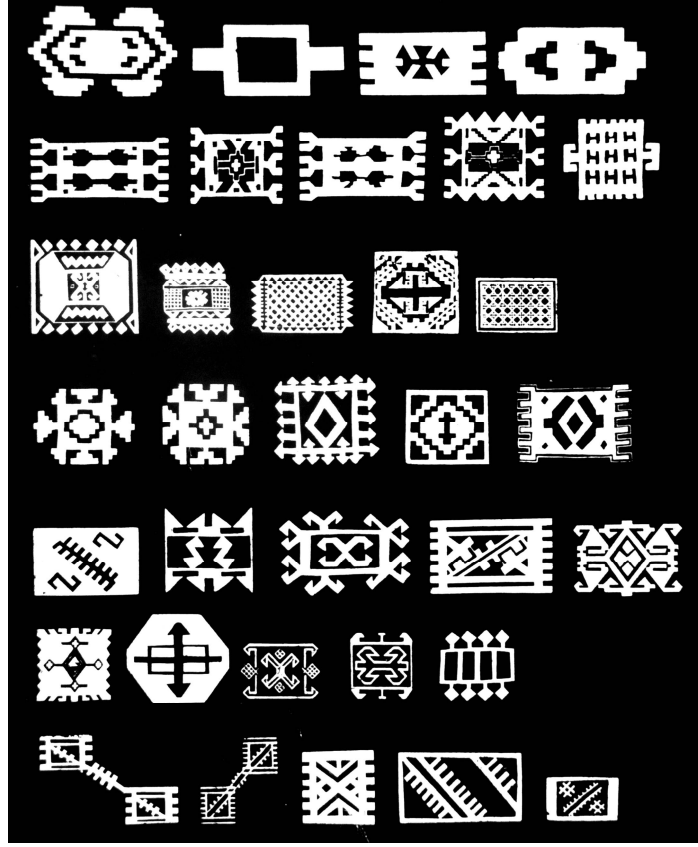
Kaynak: <http://www.haliyikama.biz.tr/hali-motifleri/bukagi-motifleri.html> 3.06.2011

Sandıklı Motifi, bu motif evlenme ve çocuk sahibi olma arzusunda olan genç kızın çeyiz sandığını sembolize eder. Anadolu Geleneklerine göre evlenmek isteyen her genç kızın dokuduğu, ördüğü, evlenirken yanında götürmek istediği onun için önemli olan eşyalarını koyduğu çeyiz sandığı vardır. Bu motifte bu sandığı anlatmaktadır. Aşağıdaki fotoğraflar da sandıklı motifinin çeşitleri görülmektedir.

Resim 78: Sandıklı Kilim Motifleri

Kaynak: Erbek, 2002, 82

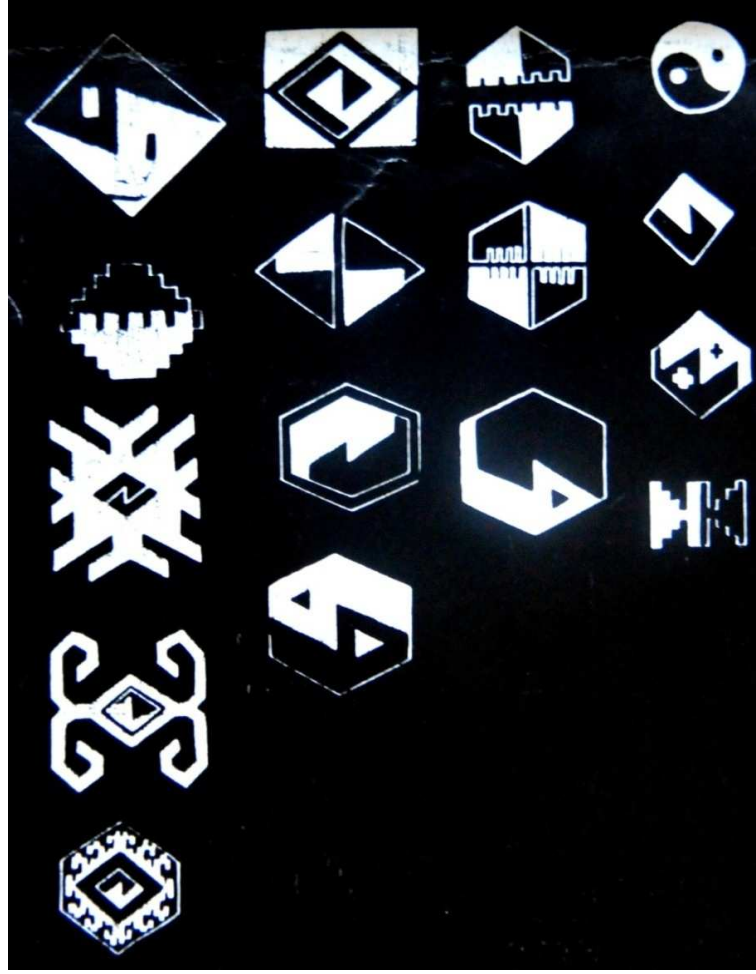

Resim 79: Sandıklı Kilim Motifi Çizimi

Kaynak: Erbek, 1990, 3

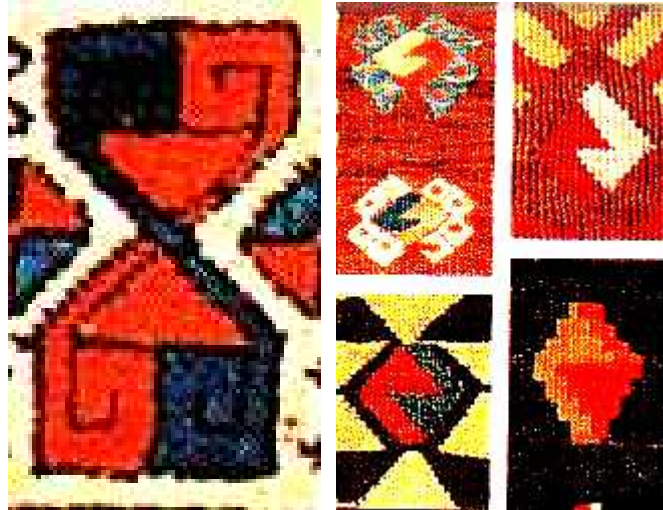
Aşk ve Birleşimmotifi, herkesin bildiği uzak doğu motifi olan ying-yang motifinin benzeridir. Ying-Yang, güzel-çirkin, iyi-kötü, gece-gündüz gibi zıt kavramları sembolize eder. Bu kavramlar birbirini tamamlayan, biri olmadan diğerinin de olamayacağını anlatan kavramlardır. Bu motifin Anadolu yorumunda ise; hatasız hiçbir şey olamayacağı inancının sembolüdür.

Kadın erkek birlikteliğini, çoğalma ve bereketi, yaşamı ve ölümü sembolize etmektedir. Aşağıdaki fotoğraflarda aşk ve birleşim motifinin çeşitleri görülmektedir.

Resim 80: Aşk ve Birleşim Kilim Motifi Çizimi

Kaynak: Erbek, 1990, 3

Resim 81: Aşk ve Birleşim Kilim Motifleri

Kaynak: Erbek, 2002, 84

Yıldız Motifi, mutluluk ve bereketi simgeleyen motiftir. Yıldız motifi iç içe geçmiş iki üçgenden meydana gelmektedir. “Yıldız motifi, kare ve haç motifi ile birlikte anlamsal bir bütünlük içerir ve bu bütünlük evreni simgeler. Yani dört dünya ve dört gök bölgesinin simgesel anlatımıdır” (Erberk, 2002: 86).

Resim 82: Sıraltı Tekniğinde Yıldız Şeklinde Kubad Abad Saray Buluntusu Olan Seramik Örnek.

Kaynak: <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/218580.asp> 4.06.2011

Yıldızların köşe sayılarına göre bir anlam içerdikleri de bilinmektedir. Beş köşeli yıldız, beş sayısı gibi mükemmelliği sembolize etmektedir. Yedi köşeli yıldızın yedi sayısını ve gezegenlerle ilgili yedi alanı ve bireysel bütünlüğü sembolize ettiği bilinmektedir. Seramik Sanatında özellikle Selçuklu seramiklerinde yıldız motifli örneklere rastlanmaktadır.

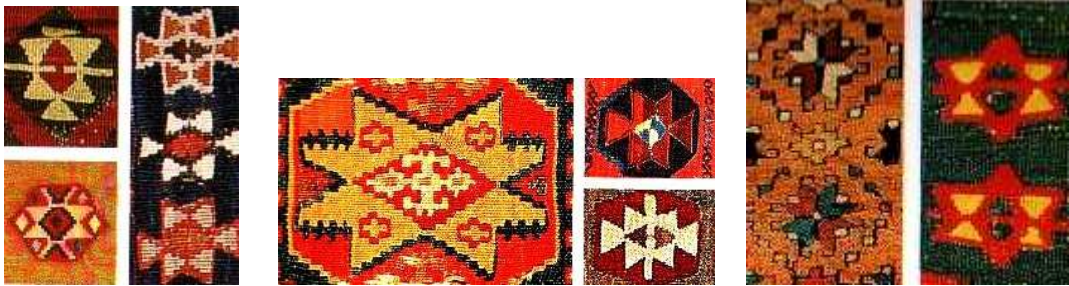

Resim 83: Yıldız motifli, Selçuklu Çinisi, 1242.

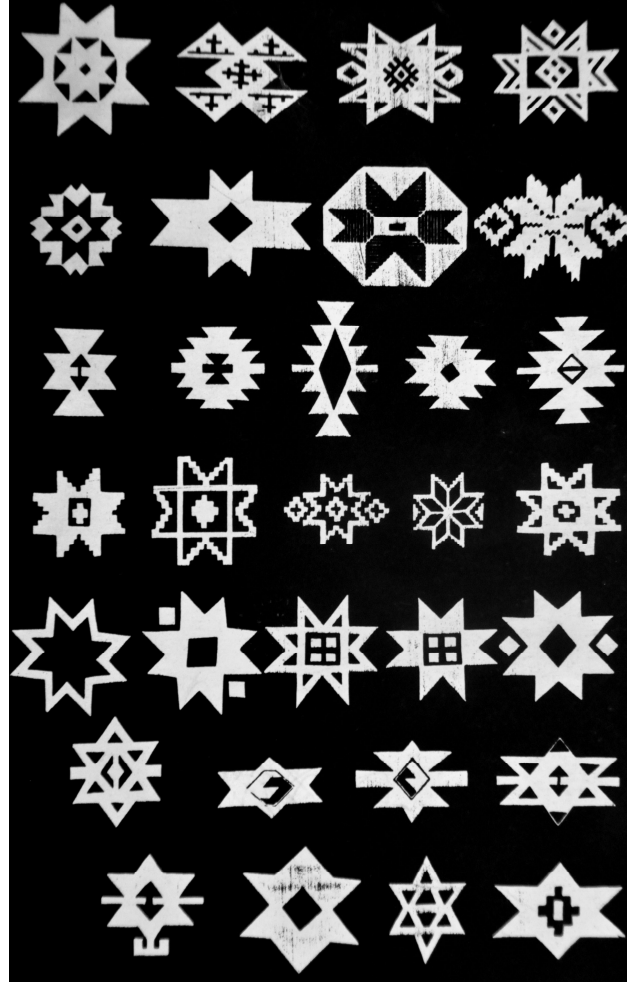
Kaynak: <http://forum.kanka.net/showthread.php?t=150640>, 11.03.2011

Yıldız motifinin, Anadolu ve Dünya sanat tarihinde önemli bir yeri olan Türk Halı sanatında güzel örnekleri mevcuttur. Bu örnekler, Türk İslam Esreleri Müzesi (İstanbul), Mevlana (Konya), Gotaburg-Röhss (İsviçre) ve Behaki (Atina) müzelerinde bulunmaktadır.

Resim 84: Yıldız Kilim Motifleri

Kaynak: Erbek, 2002, 98

Resim 85: Yıldız Kilim Motifi Çizimi

Kaynak: Erbek, 1990, 3

2. HAYATI SİMGELEYEN MOTİFLER

Suyolu Motifi, suyolu motifi insanlık tarihinde suyun önemini ve bereketini sembolize etmektedir. Su yolu akışı, hayatı temsil eder. Yeniden doğuşun, yaşamın sürekliliğinin, yenilenmenin, erdemın temsilidir. Anadolu kültüründe su yaşamın kendisi demektir. Antik Çağdan bugüne suyolu-meander motifi çok kullanılmıştır. Taş işlemeciliğinde, seramik sanatında, ahşap oymacılığında yıldız motifi gibi çok rastlanan motiflerdendir.

Resim 86: M.Ö.4. yy'la Ait Meander Motifli Kupa.

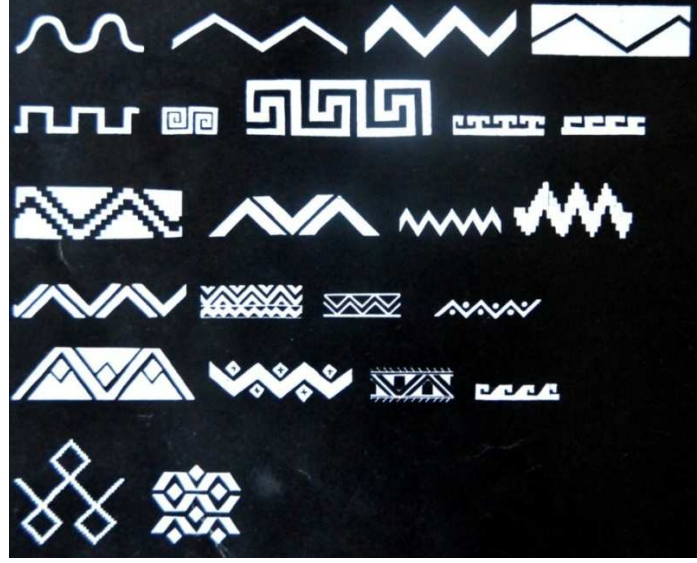
Kaynak: <http://www.time-lines.co.uk/greek-apulian-white-meander-motif-bl...>, 11.03.2011

Resim 87: M.Ö. 6. Yüzyılın İlk Yarısına Tarihlendirilen Klazomenai Kazı Buluntusu.

Kaynak: <http://sanattarihi.net/forum/index.php>, 11.03.2011

Anadolu da yapılan kazılarda çıkan seramik buluntularda astar tekniği kullanılarak dekorlanmış meander motifi örnekleri çok fazladır.

Resim 88: Suyolu Kilim Motifi Çizimi

Kaynak: Erbek, 1990, 3

Resim 89: Suyolu Kilim Motifleri

Kaynak: Erbek, 2002, 106

Pıtrak Motifi, tarlalarda bulunan dikenleriyle hayvanlara ve insanlara yapışan bir bitkidir.

Resim 90: Pıtrak bitkisi

Kaynak: www.karmabilgi.net, 13.03.2011

Pıtrağın üzerindeki desenlerin kötü gözü uzaklaştırdığına inanan Anadolu insanı onu nazarlık motifi olarak kullanmıştır (Erberk 2002: 108). Bitkisel motifli çini örneklerde pıtrak bitkisine benzeyen dekorlu çinilere rastlanmaktadır.

Resim 91:Pıtrak Bitkisiyle Benzer Özellikte Olan Çini Tabak. İznik.

Kaynak: Demirsar Arlı-Altun, 2008: 56

Aşağıdaki örneklerde pıtrak motifinin çeşitlerinin çizimleri görülmektedir.

Resim 92: Pıtrak Kilim Motifi Çizimi

Kaynak: ERBEK G. “Kilim Catalogue No:1” 1990, 3

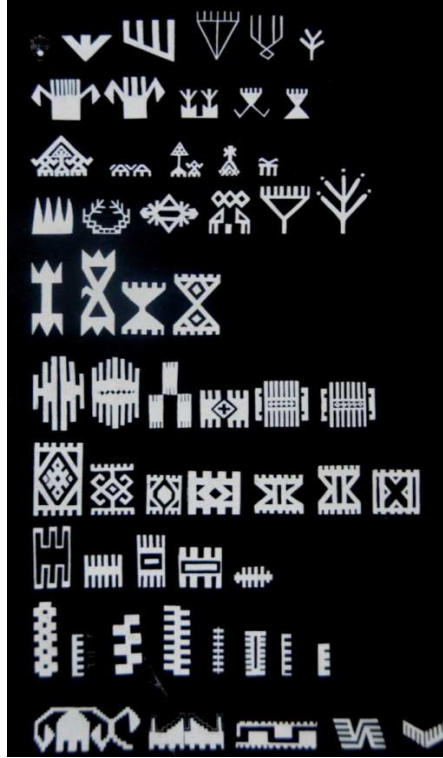

Resim 93: Pıtrak Kilim Motifleri

Kaynak: Erbek, 2002, 111

El, Parmak, Tarak Motifi, yaratıcı gücün sembolü olan el, insanı hayvandan ayıran en önemli organdır. Eller kuvvet, kudret ve hükmetme gücünü simgeler. Anadolu da üretilen dokumalarda el motifi hem gerçekçi bir üslupla hem de stilize edilmiş olarak beş buçuk ve beş şeklinde kullanılmıştır. Parmak ve ona benzeyen tarak motifleri geometrik olarak üçlü, beşli ve yedili sayılar olarak dokunur. Bir gövdeye bağlanmış çeşitli çubuk formlarından oluşur. Buna göre el veya tarak adını

alır (Erbek, 2002: 112). Aşağıdaki örneklerde “El, Parmak ve Tarak” motifinin farklı varyasyonlarının çizimleri görülmektedir.

Resim 94: El, Parmak, Tarak Kilim Motifi Çizimi

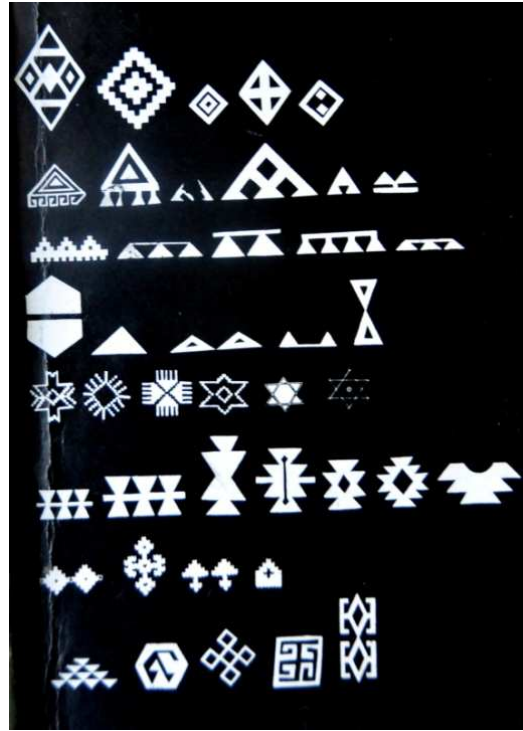
Kaynak: Erbek, 1990, 3

Resim 95: El, Parmak, Tarak Kilim Motifleri

Kaynak: <http://forum.akder.gen.tr/viewtopic.php?f=18&t=50> 3.06.2011

Muska Ve Nazarlık Motifi, bazı insanların bakışlarında bir güç olduğuna, bu bakışların kötülüğe, zarara, şanssızlığa ve hatta ölüme bile sebep olduğuna inanılır. Muska ve Nazarlıklar işte bu kem bakışların etkisini azaltan çeşitli nesnelere. Böylece muska ve nazarlık taşıyanlar kendilerini bu kem gözler ve kötülüklerden koruduklarına inanırlar. Muska aynı zamanda sahibini tehlikeli dış faktörlerden korumak için, sihirli ve dini bir güce sahip olduğuna inanılan yazılı bir tılsım olarak tanımlanabilir. Muska Anadolu kilimlerinde geometrik bir form olan eşkenar üçgenle sembolize edilmiştir. Aşağıdaki örneklerde muska ve nazarlık motifinin farklı varyasyonlarının çizimleri görülmektedir.

Resim 96: Muska Ve Nazarlık Kilim Motifi Çizimi

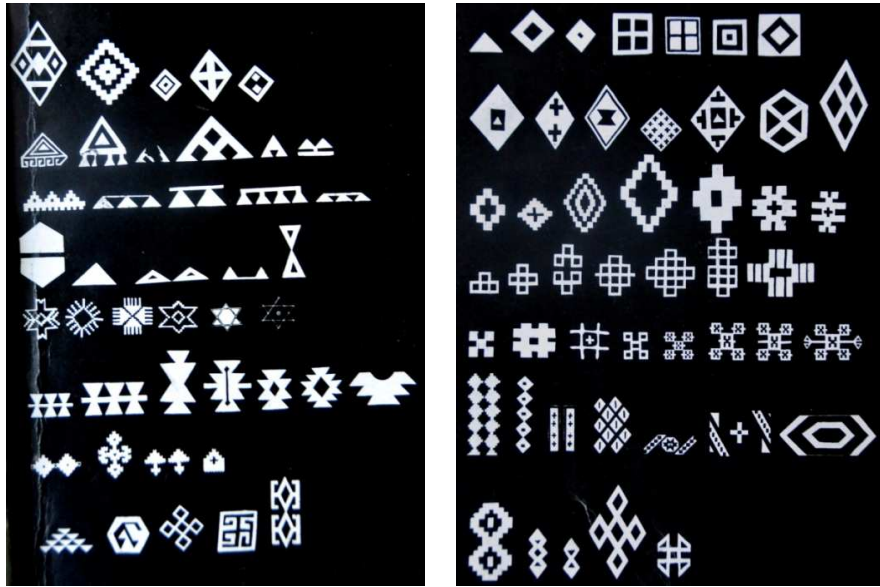
Kaynak: Erbek, 1990, 3

Resim 97: Kilim Motifi Çizimi

Kaynak: <http://www.haberyoruk.com/yoruk/dunden-bugune-anadolu-motifleri/> 3.06.2011

Göz Motifi, kötü bakışlardan gelen zararı önlemek için en iyi yol gözün kendisidir diye düşünülmüştür. İyi niyetli bakışların yanında kötü niyetlilerinde olabileceği düşünülmüştür. Bu yüzden kötü niyetli bakışlardan korunmak için kilimlere göz motifi dokuyarak misafir odalarına bu kilimleri koymuşlardır. Aşağıdaki örneklerde göz motifinin farklı varyasyonlarının çizimleri görülmektedir.

Resim 98: Göz Kilim Motifi Çizimi

Kaynak: Erbek, 1990, 3

Resim 99: Göz Kilim Motifleri

Kaynak: Erbek, 2002, 130

Günümüz seramik sanatçılarından Jale Yılmabaşar göz motifini kullanan sanatçılar arasındadır.

Resim 100: Jale Yılmabaşarın Göz Şeklindeki Seramik Duvar Panosu.

Kaynak: <http://www.egitimaileforum.com/forums/tiyatro-ve-diger-sanatlar/20867-jale-yilmabasarat-sin-ustasi.html> , 14.03.2011

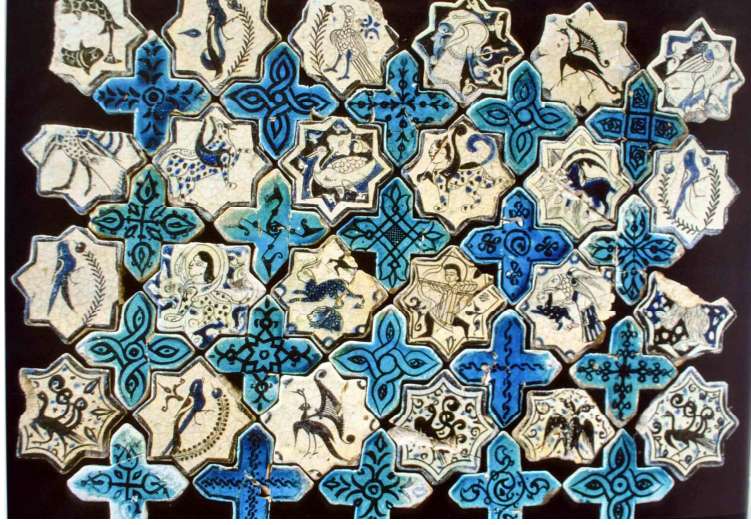

Haç Motifi, bu motif basit olarak yatay ve dikey iki çizginin kesişmesinden oluşur. Haç motifi dört ayrı yönü işaretleyen şekli ile kötü bakışları dört ayrı parçaya böler. Yani dört bir yana savrulur deyimiyle aynı anlamdadır. Böylece kötü bakışların gücünün azaldığına inanılır. Evlerde de kötü bakışa karşı kullanılan bir motif olarak karşımıza çıkar. Neolitik çağdan günümüze kadar işlenen bir motif olan haç, mimari süslemede, dokumada ve seramiklerde kullanılmıştır. Neolitik dönem yerleşimi olan Çatalhöyük'te hem duvar resimlerinde hem de pişmiş topraktan üretilmiş geniş ağızlı, üçayaklı çömleklerde de haç motifine rastlanmaktadır.

Resim 101: Sıralı Tekniğinde Bitkisel, Geometrik ve Yazı Desenli, Yıldız Ve Haç Formlu Kubad Abad Depo Çinileriyle Bir Rekonstrüksiyon Denemesi.

Kaynak: Öney ve Çobanlı, 2007, 97

Resim 102: Kubad Abad Sarayı Haç Motifli Çini.

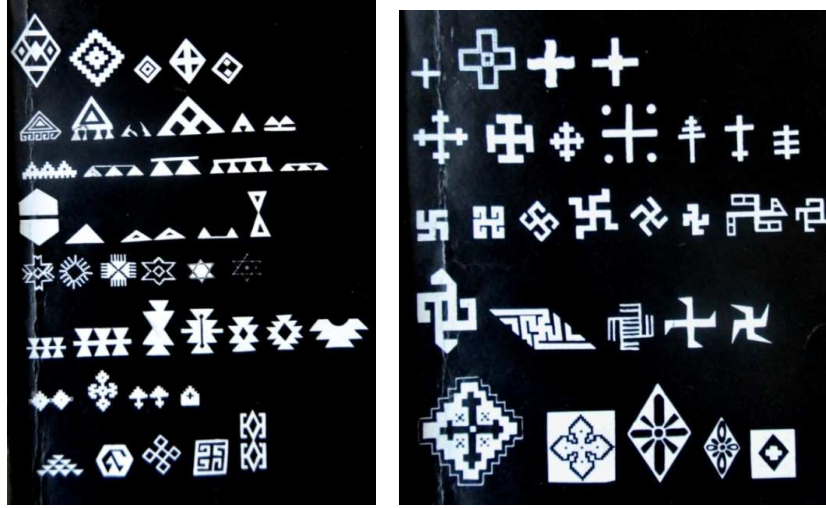
Kaynak: Öney ve Çobanlı, 2007, 98

Resim 103: Kubad Abad Sarayı Köşeli Yıldız ve Haç Biçimli Duvar Çinisi.

Kaynak: <http://www.habitat.org.tr/insanyerlesimleri/restorasyon/564-kubadabad-sarayi-cini>
3.06.2011

Aşağıdaki örneklerde dokumalarda kullanılan haç motifinin çeşitleri görülmektedir.

Resim 104: Haç Kilim Motifi Çizimi

Kaynak: Erbek, 1990, 3

Resim 105: Haç Kilim Motifleri

Kaynak: Erbek, 2002, 136

Çengel Motifi, bu motifte yine kötü gözlerden korunmak için kullanılmaktadır. Anadolu'da çok kullanılan motiflerden biridir. Kötü gözlerden korunma dışında, iyi-kötü, kadın-erkek, gibi zıt kavramlar arasında bir köprü anlamında da kullanılmıştır. "S" şeklindeki motif, kilim, cicim ve halı dokumalarında dikey veya yatay konumda geometrik olarak stilize edilerek kullanılmıştır. Nazar değmesin diye kilimlerin sıklıkla nazar motifleri içerisinde kullanılır. Aşağıdaki

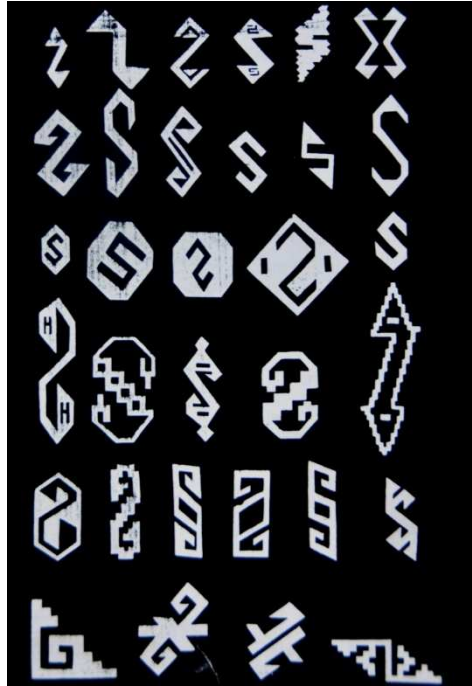

örneklere çengel motifinin farklı varyasyonlarının örnekleri ve çizimleri görülmektedir.

Resim 106: Çengel Kilim Motifleri

Kaynak: Erbek, 2002, 141.

Resim 107: Çengel Kilim Motifi Çizimi

Kaynak: Erbek, 1990, 3

Yılan Motifi, yılan, insanlık tarihinin en erken dönemlerinden beri kullanılan bir fügürdür. Yılan en eski tanrılardan, hayatın güçlerinin efendisidir. Hayatı yaratmış ve devam ettirmiştir. İnsanın ruhunu temsil eder. Anadolu dokumalarında

yılan motifi kimi zaman zigzag (meander) kimi zaman bulut ve ejder şeklinde de yorumlanmıştır. Anadolu da ilk çağlardan bu güne değin kutsal bir varlık sayılmasının yanında, korku ile beraber saygı duyulan bir hayvandır. Bazı yılanlar uğurlu sayıldığı gibi bazıları da uğursuz olarak nitelendirilir.

Kütahya çinilerinde görülen bir örnekte ağzında yılan tutan leylek figürü görülmektedir. Anadolu da leylek uğurlu bir kuş olarak bilinir. Ağzında yılan tutması belki uğursuz bir anlam taşıyan yılanın, uğurlu bir kuş tarafından yakalanarak şans getireceğine inanılmış olmasıdır.

Resim 108: 18. Yüzyılın İkinci Yarısına Ait Kütahya Çinisi.

Kaynak: : Bilgili, 2006: 118

Aşağıdaki örneklerde dokumalarda yer alan yılan motifinin farklı örnekleri görülmektedir.

Resim 109: Yılan Kilim Motifi Çizimi

Kaynak: Erbek, 1990, 3

Resim 110: Yılan Kilim Motifleri

Kaynak: Erbek, 2002, 146

Ejder Motifi, genelde aslan pençeli kuyruğu yılanı anımsatan kanatlı bir hayvan olarak stilize edilen ve büyük bir yılan olarak kabul edilen ejder hazinelerin ve gizli şeylerin bekçisidir. Aynı zamanda hava ve suların bekçisi olarak da simgelenir. Selçuklu çini sanatında da çok rastlanan bir figürdür. “ Tılsımlı güçleriyle sarayı düşmandan ve kötülüklerden koruyan sfenkslerin gövdesi aslan, başı insan şeklindedir ve genellikle kanatlıdır” (Öney-Çobanlı: 2007: 90).

Anadolu’da Kubad Abad Sarayı buluntularından olan aşağıdaki çini örneklerde, Sfenksler tasvir edilmiştir. Sfenksler olağan üstü güçlere sahiptir. Bu

figürün olağanüstü güçlerden insanları koruduğuna, böylece sonsuz mutluluk getireceğine inanılırdı.

Resim 111: İnsan Başlı Aslan Gövdeli Çini.

Kaynak: <http://www.habitat.org.tr/insanyerlesimleri/restorasyon/564-kubadabad-sarayi-cinileri.h>,
14.032.011

Farklı sanat alanlarında çok rastlanan ejder motifinden örnekler aşağıda görülmektedir.

Resim 112: Ejder Motifli Kapı Kulbu.

Kaynak: <http://www.biristanbulhayali.com/bir-anahtarligin-tilsimli-tarihi/>, 14.03.2011

Resim 113: Ejder Motifli Bakır Tabak.

Kaynak: <http://www.izafet.com/genel-kultur/550894-efsanelerden-gelen> 14.03.2011

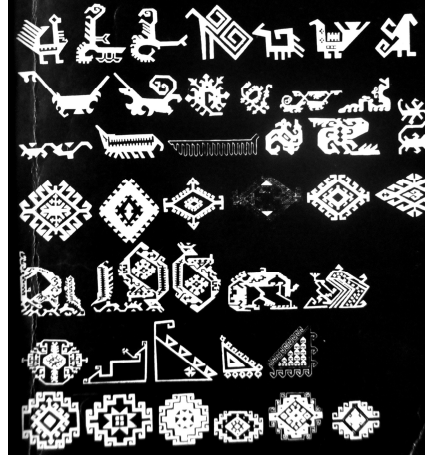

Resim 114: Kayseri- Sivas Sultan Han'ın Köşk Mescidinde Çift Başlı Ejder.

Kaynak: <http://mimoza.marmara.edu.tr>, 14.03.2011

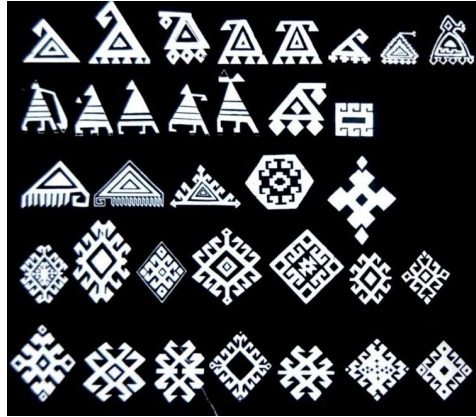
Aşağıdaki örneklerde dokumalarda rastlanan ejder motifinin çeşitleri görülmektedir.

Resim 115: Ejder Kilim Motifi Çizimi

Kaynak: Erbek, 1990, 3

Akrep Motifi, korunma amaçlı motiflerden biridir. Bu motif şeytanın ruhunu temsil eder. Aşağıda akrep motifinin dokumalarda rastlanan örnekleri görülmektedir.

Resim 116: Akrep Kilim Motifi Çizimi

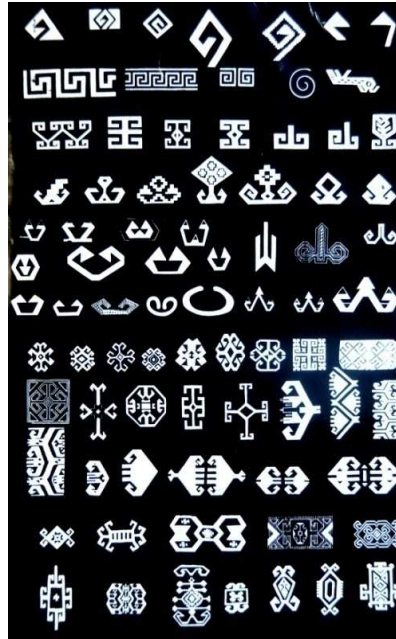
Kaynak: Erbek, 1990, 3

Resim 117: Akrep Kilim Motifleri

Kaynak: Erbek, 2002, 156

Kurt Ağzı, Kurt İzi, Canavar Ayağı Motifi, bu motif tam olarak stilize edilmiş kurtağzı biçimindedir. Kurt yapısal özelliği olarak karanlıkta da görebilen bir hayvandır. Bu yüzden bu motif, ışığı ve güneşi sembolize ettiği gibi korunmanın da simgesidir. Aşağıdaki örneklerde Kurtağzı, Kurt izi, canavar ayağı, motifinin dokumalardaki örnekleri görülmektedir.

Resim 118: Kurt Ağzı, Kurt İzi, Canavar Ayağı Kilim Motifi Çizimi

Kaynak: Erbek, 1990, 3

Resim 119: Kurt Ağız, Kurt İzi, Canavar Ayağı Kilim Motifleri

Kaynak: Erbek, 2002, 160

Hayat Ağacı Motifi, motif ölümsüzlüğü ve ölümden sonraki hayata duyulan umudu simgeler. Aynı zamanda yaşadığımız hayatın güzelliğini ve mutluluğunu sembolize eder. Sürekli değişim ve gelişim içinde olan evreni sembolize etmektedir. Sedir, incir, zeytin, hurma, palmiye gibi ağaçlar farklı toplumlarda hayat ağacının sembolü olmuştur. Anadolu'da bulunan mezar taşlarında ve pek çok mimari eserde hayat ağacı motifinin konu olarak işlendiğini görmekteyiz.

Resim 120: Hayat Ağacının Yanında Karşılıklı Simetrik Duran Kuş Desenli Yıldız Çini. Kubad Abad, Büyük Saray Karatay,

Kaynak: <http://aycaereninsanatolyesi.com>, 15.03.2011

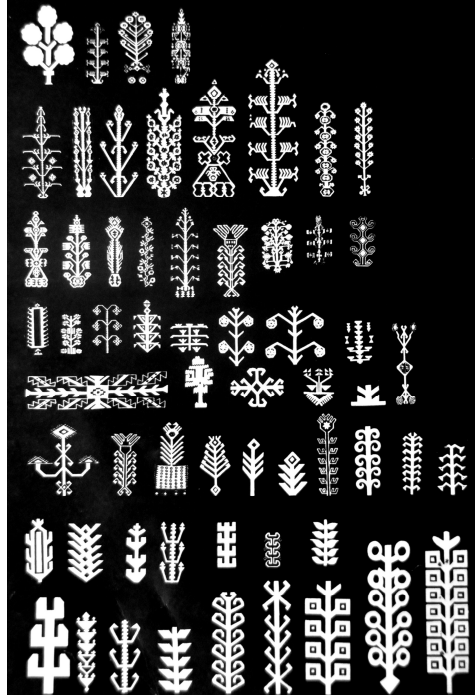

Resim 121: Adana Ulu camii. Hayat Ağacı Motifi .

Kaynak: <http://wowturkey.com>, 16.03.2011

Hayat ağacı motifinin dokumalarda görülen örnekleri aşağıda verilmiştir.

Resim 122: Hayat Ağacı Kilim Motifi Çizimi

Kaynak: Erbek, 1990, 3

Resim 123: Hayat Ağacı Kilim Motifleri

Kaynak: Erbek, 2002, 141

İm Motifi, im ve damgalar tarih boyunca bir topluluğu, bir klanı belirtmek için kullanılmıştır. İm ve damgalar o kişinin ya da topluluğun sembolü olmuş ve onları temsil etmiştir. Çok farklı materyalden yapılan im ve damgalar, üretilen her türlü nesnenin tarih boyunca hangi topluluğa ve kişiye ait olduğunun nesiller boyunca bilinmesini sağlamıştır. Geleneksel Anadolu el sanatlarında ailelerin imini taşıyan el sanatları üretilmiştir. Arkeolojik kazılarda pişmiş toprak mühürlere çok rastlanmaktadır.

Resim 123: Nişantepe’de Bulunan Hitit Büyük Krallarına Ait Pişmiş Toprak Mühür Baskı.

Kaynak: <http://gezi-corum-bogazkale-hattusas/>, 14.03.2011

Boğazköy kazılarında bulunan pişmiş toprak bir başka örnek mühür örneği aşağıda görülmektedir.

Resim 124: M.Ö. 1282-1275 Mühür Baskı, Boğazköy

Kaynak: <http://www.toplumdusmani.net/modules/>, 14.03.2011

Aşağıda M.Ö. 2000 yılına ait olduğu düşünülen pişmiş toprak mühür örneğinin üzerinde geometrik şekiller vardır.

Resim 125: M.Ö. 2000' e Ait Mühür.

Kaynak: <http://arkeodenemeler.blogspot.com/2011/01/panaztepe-ii>, 14.03.2011

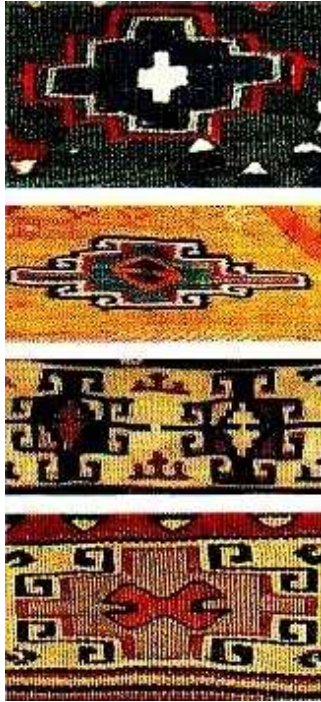
İm motifi de hayat ağacı motifi gibi ölümsüzlük ve bir neslin sürdürülmesi isteğine bağlı olarak yapılmaktadır. Aşağıdaki örneklerde dokumalarda rastlanan İm motifinden örnekler görülmektedir.

Resim 126: İm Kilim Motifi Çizimi

Kaynak: Erbek, 1990, 3

Resim 127: İm Kilim Motifleri

Kaynak: Erbek, 2002, 186.

3. ÖLÜM İLE İLGİLİ MOTİFLER

Kuş Motifi, “ölüm kavramı”, Eski Türkçede öl-fiili ve onun türemiş şekilleriyle ifade edilir. Yazın edebiyatında tespit edilen ölüm motiflerini Selahattin Beki şu başlıklar altında tanımlamıştır:

“Mitik yılan, fiziksel değişiklikler yapan sihirli nesnelere, varlıkları hakimiyet altında tutan sihirli nesnelere, sihirli objeyle yeniden dirilme, hayvan formundaki ruh, sembolik nesnelere. Bedenin dışında herhangi bir yerde veya bir nesne içinde saklı bulunan ruhlara canlı hayvanlar ve nesnelere olarak iki başlık altında toplayabiliriz. Canlı hayvan şeklindeki ruhlara; bıldırcın, su samuru, yedi kafalı alacalı yılan, kuş, güvercin, serçe” (Beki, 2004: 53-66).

Yazın dilin de olduğu gibi el sanatlarında da “kuş” ölümü, ölümden sonraki yaşamı yani ölümsüzlüğü temsil etmektedir. Aynı zamanda özlemi, haber beklentisini, sonsuzluğu, bazen de kadını sembolize eden ve kutsal sayılan kuş motifini Anadolu uygarlıkları içinde en çok kullanan kültür Hititler ve Anadolu Selçukluları olmuştur (Erberk, 2002: 190).

Seramik sanatında, tavuz kuşları, kuş, serçe, hayat ağacıyla birlikte kuş motifli dekorlu seramiklere çok rastlanmaktadır. Özellikle Kubad Abad Sarayı buluntularında, kuş figürü dekorlu seramikler oldukça fazladır. Bunun yanında Anadolu Selçuklu Devleti’nde çini sanatında olduğu gibi taş işçiliğinde de kartal, kaz ve güvercin gibi kuş motiflerine rastlanmaktadır.

Resim 129: Kubad Abad Sarayı Kuş Motifli Seramik.

Kaynak: <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/218580.asp>, 17.03.2011

Suna İnan Kıraç Vakfı’nın koleksiyonunun bir grup Kütahya işi, kuş motifli dekorlu çini tabak örnekleri bulunmaktadır.

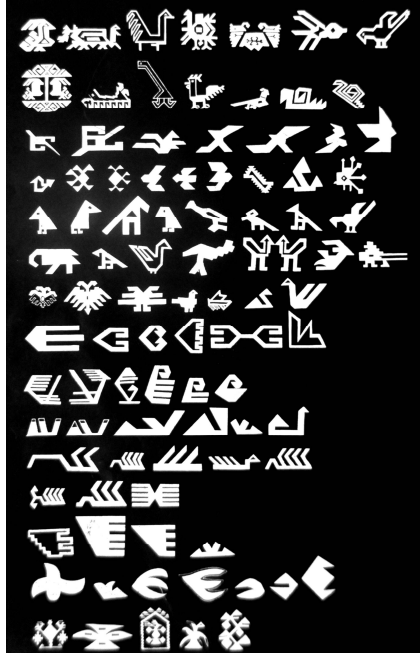

Resim 130: 18. yy İkinci Yarısına Ait Seramik.

Kaynak: : Bilgili, 2006, 118

Dokuma sanatında da aynı seramikte olduğu gibi kuş motifine çok rastlanmaktadır. Günümüze kadar korunabilen en eski halı örneği, Anadolu Selçuklu döneminde üretilmiştir (Erberk, 2002: 194). Bu kuş motifli güzel halı örnekleri İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesinde korunmaktadır.

Aşağıdaki örneklerde Kuş motifinin dokumalarda kullanılan örnekleri görülmektedir.

Resim 131: Kuş Kilim Motifi Çizimi

Kaynak: Erbek, 1990, 3

Resim 132: Kuş Kilim Motifleri

Kaynak: Erbek, 2002, 1205

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KİLİM MOTİFLERİNDEN BUKAĞI VE KUŞ MOTİFLERİNİN SERAMİK YORUMLARI

1. UYGULAMA AŞAMALARI

Seramiklerin uygulamasına başlarken, seçilen motiflerin formlarında hiçbir değişiklik yapılmadan olduğu gibi alınmıştır. Fakat gerçek boyutlarına bağlı kalınmadan motif istenilen ölçüde ve boyutta büyütülüp modelleri hazırlanmıştır. Daha sonra bu modellerden kalıpları alınmış ve kurutulmak üzere kurutma fırınına konulmuştur. Kalıplar tam olarak kuruduktan sonra döküm tekniği kullanılarak 1000 derecelik döküm çamuru ile dökümleri yapılmıştır. Dökümler rötuşlanıp iyice kuruduktan sonra 950 derecede bisküvi pişirimleri yapılmıştır. Bisküvi pişirimleri yapıldıktan sonra motifleri nasıl düzenleyeceğimize karar verilmiş ve ona göre siyah-beyaz dengesi tasarlanmıştır. Daha sonra bu tasarı doğrultusunda bisküviler sırlanmış ve raku pişirimi için hazırlanmıştır.

Resim 133: Atölye Çalışması

Resim 134: Bukağı Motifinin Bisküvi Pişiriminden Çıkmış Hali.

Resim 135: Raku Fırınının Yakılmadan Önceki Fotoğrafı.

Resim 136: Raku Fırını Yanarken.

Resim 137: Seramikler Talaşın İçine Atılıp Redüksiyon Yapılma Aşaması.

Resim 138: Seramiklerin Talaşın İçine Redüksiyonları Yapılırken.

Resim 139: İşlenmiş Seramiklerin Yıkayıp Temizlenmesi.

Resim 140: Seramiklerin İşlenip Yıkandıktan Sonraki Görüntüsü.

2. SERAMİK YORUMLAR

Anadolu Türk Sanatı'nda önemli bir yeri olan kilimlerin üzerinde görülen sembolik motiflerin neredeyse hepsi insana özgü duyguları barındırmaktadır. Bu motiflerden etkilenerek uygulaması yapılan iki motif vardır. “bağlılığı ve sonsuza kadar birlikteliği” simgeleyen “Bukağı” motifi ve ölümden sonraki yaşama olan inancı temsil eden “kuş” motifi. Bukağı motifinin iki çeşidi yorumlanmak üzere kullanılmıştır.

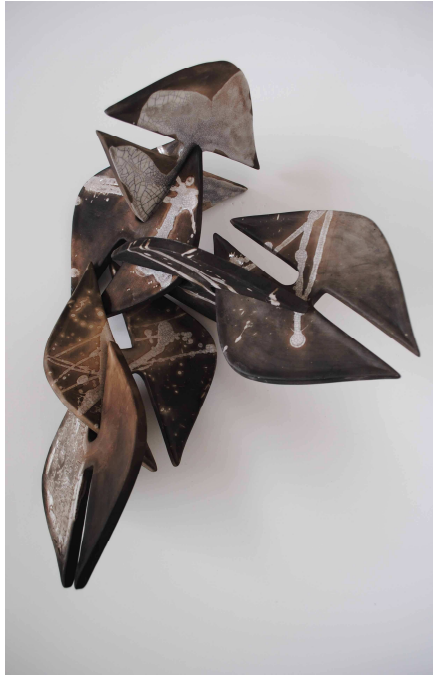
Birinci grup olan Bukağı motifinin kullanıldığı seramiklere “Bağlıyım, bağılsın, bağı” adı verilmiştir. Bukağı motifinin seçilmiş olması ise şöyle açıklana bilir.

“Bağlılığın” kadim bir tartışma mevzu olması; bunca çeşidinden, bunca uygulamasından başka, bir yerlerdeki eksikliğine bağlanmalı belki. Bağlayıcılığın, kalıcılığın, iptilasından başka; yeri doldurulabilirliğinden, yüzgezerliğinden, vazgeçilebilirliğinden bahsetmeli. İçeriğinden ziyade, biçimiye mühim olan; onu, bıraktığı, müsaade ettiği boşluğa sormalı. Nerede arayacağım bağlanmanın biçimini, doldurduğu yeri? Eksikliğinde; artık var olmadığı yerde değil mi? Belki, bağlanan öznenin öncelikli olarak kendisine bakmalı: Kim o? Dahası, ne o? Bağlılıklardan, bağımlılıklardan ibaret nesnelere, öznelere ağı içinde yaşadığımız açık. Kötü addedilen alışkanlıkların bağlayıcılığından tut, saplantılı ilişkilere; gündelik rutinlerden tut, rutinden firara dek onca uyuşmaz, bir araya gelmez şeye bağılıyız, bağımlıyız. Hepsini her şeyi istiyoruz. Öyle bir ağ ki bağlandığımız yumak, gün günden daralan bir alan bırakıyor bize: ‘Ben’ dediğimiz şey, bağlandığımız ağın müsaade ettiği boşlukta deviniyor. Belki de salt ondan ibaret. Mademki kendimizi, bağılı olduklarımızla tanımlar haldeyiz, o zaman, yumak çözülünce kalan şey boşluk demektir.

Boşluk olma fikrinin çekilmezliği, hürlüğün belirsizliği mi bizi bağlanmaya sevk eden? ‘Ben’i ‘öteki’ üzerinden kurmanın konforu, giderek, zorunluluğu mu? İster düşkün bir iptila olsun, ister yüce bir siyasi adanma; ister gündelik meyiller,

ister arzu diyalektiği: Bilinmeze, değişkene; sürekli firar halinde, uzakta olana çapa atmaktan başka çare bulamamış olmamız mı? Ne?

Demek ki kendimize bağlı olmamız mümkün değil: Hep 'öteki'ne bağlıyız. Öteki de çeşit çeşit. Mademki bağım, sınıırımdır; sınırlarımı müdafaa etmem gerek. İşte bu yüzden hepimiz birbirimize bağlıyız. İşte bu yüzden bu seramikler de birbirine bağlı ve birbiri olmadan ayakta duramayan seramikler. Bir puzel gibi düşünölmüş ve bağımlılığı da içinde barındırmıştır. İçlerinden ayrılan bir parça tek başına ayakta durmasını engellemektedir.

Resim 141: Bağlıyım, Bağlısın, Bağlı..I

Ölçüler: 66x35x40.

Resim 142: Bağlıyım, Bağlısın, Bağlı..(2)

Ölçüler: 40x32x35

Resim 143: Bağlıyım, Bağlısın, Bağlı..(2)'den detay .

Resim 144: Bağlyım, Bağlısın, Bağlı..(2)'den detay .

Resim 145: Bağlyım, Bağlısın, Bağlı..(3) .

Ölçüler: 48x32x53

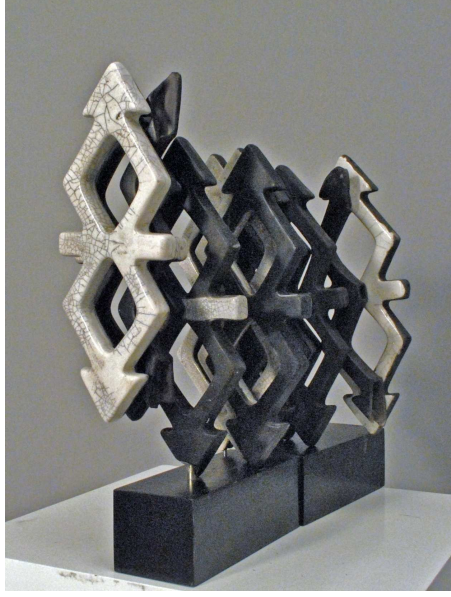

Resim 146: Bağlım, Bağlısın, Bağlı..(4) .

Ölçüler: 30x24x35

Bağlı isimli seramik çalışmasında kadınların dünyaya baktığı pencereden bahsediliyor. Bu bakış biçimi kendi içinde çelişkileri de barındırıyor. Aynı siyah ve beyazın bir biri içinde barındırdığı kesin ayırım gibi. Bağlılık kavramı çelişkiler yumağı ile örülmüş bir kavram. Bukağı motifinin seramik yorumunda bir birine yapışık olması, birbiriyle temas halinde, dayanmış olması bize ne kadar bir birine bağımlı olduklarını anlatmaktadır. Tamamen beyaz olan motifler hayatta farklı bir duruş sergileyenleri sembolize etmektedir. Yarı siyah beyaz olanlar kafasında hala tabuları olanları temsil etmektedir. Sadece beyaz şerit geçilmiş olanlar ise hayata sadece bir “ara” dan bakabilenleri sembolize etmektedir. Motiflerin düzen içinde sağa sola kaçışlarının içinde buldukları durumdan çıkmak istemelerini ama yapamayan, tekrar tekrar geri dönüşler yaşayan, aslında alışkanlıklarından vazgeçemeyenleri anlatmaktadır. Kilim motiflerine yansıyan canlı renklerin coşkusunu motiflerin sağa sola, yukarı aşağı kaçışlarını sağlayarak o coşku yakalanmaya çalışılmıştır.

Resim 147: Bağlı

Ölçüler: 75x25x55

Resim 148: Bağlı (detay)

Resim 149: Bağlı (Üstten görünüşü)

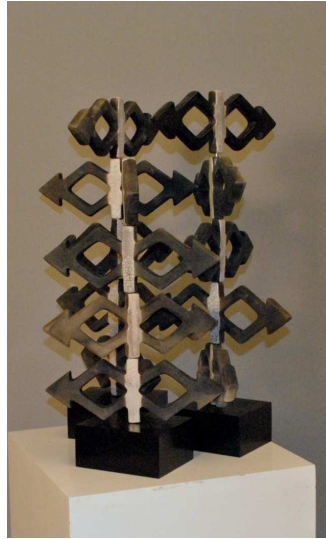

Resim 150: Bağlı (Üstten görünüşü)

Resim 151: Bağlı (detay)

Bağlıym isimli diğer bir grup çalışmada, İnsanların hayatı algılayış biçimlerinde, duygusal durumlarındaki değişikliklerden bahsetmektedir. Seramik yorumumdaki hareketli olan düzenek, yaşamdaki değişkenliği anlatmaktadır. Her izleyici onları kendine göre çevirerek yön vererek değiştirebilir aynı duygusal durumundaki değişkenlikler gibi.

Resim 152: Bağlıym.

Ölçüler: 65x32x50

Resim 153: Bağlıyım. (detay)

Ölüm ve sonsuzluk motifinin sembolü olan “kuş” dan yola çıkarak yapılan seramik yorumlarda, insanoğlu hayatın bitmediğine, sonlanmanın dünya yüzeyinde olduğunu, ve ikincil bir yaşamın varlığına inanmaktadır. Ölüm kavramının kabul edilmesi, ikincil bir yaşamın varlığına inanmakla daha kolay acısı dayanabilir bir duygu durumu olmaktadır. Bu seramik çalışması bu inançtan yola çıkarak hazırlanmıştır. Kuş motifindeki siyah beyaz yorum, siyahlar bazılarına göre sonsuzluğa olan inancın olmadığını vurgularken, beyazlarda tam ters bir düşünce olarak sonsuzluğa olan inancı vurgulamaktadır. Sonsuz dediğimiz şeyin aslında yine bizi birbirimize bağlayan bir şey olduğu gibi bizi dünyaya ve yaşama da bağladığı anlatılmaktadır. Kuşlarda aynı bukağı motifi yorumundaki gibi bir birine dokunup temas edip, yapışık olarak düzenlenmiştir. Kuşlardaki düzenlemenin hareketliliği insanın yaşadığı süreçteki tüm olguları, iniş çıkışları simgelemektedir.

Resim 154: Sonsuz 1

Ölçüler: 80x35x38

Resim 155: Sonsuz 1. Yandan görünüşü

Resim 156: Sonsuz 1 (detay)

Resim 157: Sonsuz 2

Ölçüler: 25x32x30

Resim 158: Sonsuz 3

Ölçüler: 40x55x20

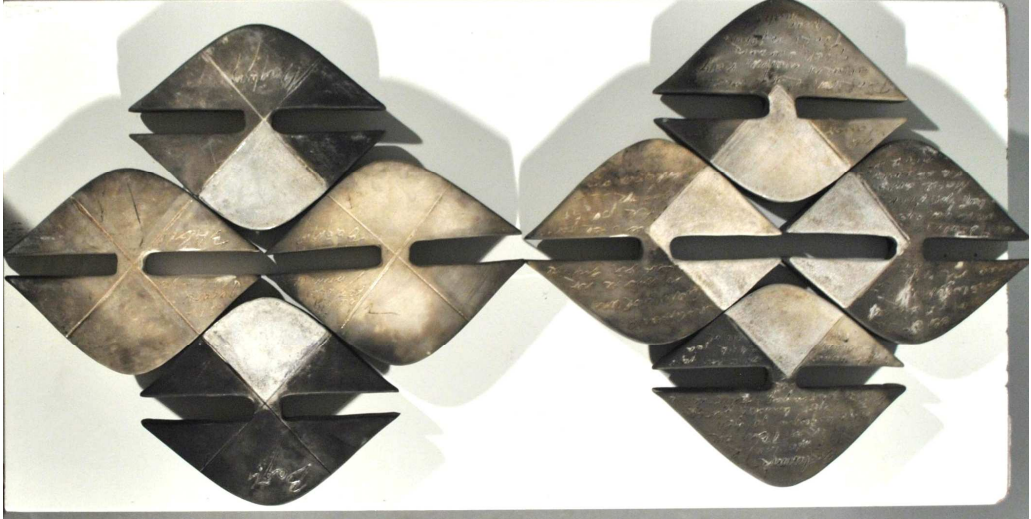

Resim 159: Sonsuz 3 (detay)

Resim 160: Sonsuz 4

Ölçüler: 45x30x45

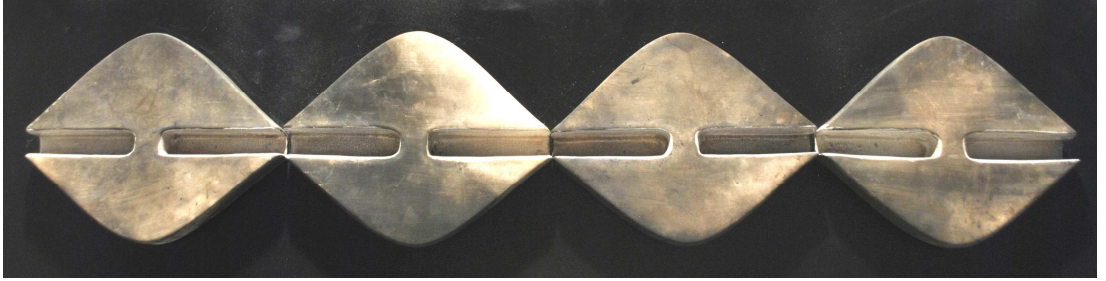
Resim 161: Duvar panosu

Ölçüler: 80x45x8

Resim 162: Duvar panosu (detay)

Resim 163: Duvar panosu

Ölçüler: 100x25x5

SONUÇ

Anadolu toprakları farklı toplumlara ev sahipliği yapmıştır. Farklı toplumların doğduğu bu topraklardan çıkan arkeolojik veriler bize çok çeşitli kültürlerin yaşadığını göstermektedir. Bu topraklardan çıkan pek çok eserle birlikte motiflerde bu zengin kültürel mirasın izlerini taşımaktadır.

İlk insanlarla birlikte mağara duvarlarına çizilen resimlerden bu güne, insanoğlu motifleri, sembolleri, motiflerin dilini duygularını ifade etmede bir araç olarak kullanmıştır. Bugünün dünyasında yaşanan ekonomik ve sosyal alandaki değişimlerin ve etkileşimlerin yanında sanat alanında da bazen farkında olarak bazen farkında olmayarak etkileşimler yaşanmaktadır. Bu etkileşim motiflere yansiyarak, kültürel mirasın yaşanmışlığın anlamlarını da yüklenerek bugüne gelmiştir. Motiflerin kullanıldığı sanat alanları farklı olsa da, taş ahşap oymacılığı, seramik, dokuma gibi, taşıdıkları anlamlar çoğu zaman aynıdır. Motifleri dokuyan ya da işleyen kişiler, gerçeğin olduğu gibi aktarılmasını amaçlamamışlardır. Duygularını motifleştiren kişi, duygu ve düşüncelerini işaret ve biçimlerin birlikte düzenlenmesiyle anlatmaktadır. Ayrıca kimi zaman sözle ifadesi çok zor olan bir duygu durumu motiflerin değerine dayanılarak duygu incelikleriyle işlenmiştir. Motifler insanın yaşantısındaki anlık ve geçici olan duyguları betimlemektedir. Motifleri işleyen dokuyan bireyin duygusal yaşantısı dolaysız bir anlatım yerine çoğu zaman simgelerle yüklü ve örtük bir dille anlatılmıştır.

Motifler yoluyla anlatılmak istenen duygu durumu ile beynimizde yeni anlamların kapıları açılabilir. Yani bütünü görmeye başladıkça ve içsel olarak derinleştikçe; bir motifin vermekte olduğu mesaja ya da fikrin özüne daha da yaklaşmış oluruz. Motifler ile duygu ve hayal dünyasına bir yolculuğa çıkmış oluruz. Gerçekten de motifler, insanın içinde hissedip de tam olarak tanımlayamadığı, dile getiremediği hislerin dışarıya yansımalarıdır. Bu anlatım biçimi malzeme değişse bile (seramik, ahşap, cam, metal gibi) aynıdır.

Seramik sanatında da motifsel anlatım genel olarak dekor biçiminde görülmektedir. Bu tez çalışması kapsamında araştırılan motif incelemelerinin seramik sanatında yeniden yorumlanması amaçlanmıştır. Günümüz sanat anlayışı içinde bazı motifler yüzeye işlenen dekor olmaktan çıkarılıp, üç boyutlu formlara dönüştürülmek istenmiştir. Çoğu zaman dekoratif özellik içinde motifin anlamı ve söylemek istediği sözün kaybolduğu düşüncesiyle, hepsi birer forma dönüşmüştür. Sessiz bir ifade biçimi olarak kullanılan kilim motiflerinden yola çıkarak, kendi başına ayakta durabilen motiflerin her birinin söylediği söz vardır. Modüler sistemde üretilmişlerdir. Bu yüzden bir modülün eksikliği dengede sorun yaratabilir. Bu yüzden tek başına ayakta durabilmeleri için denge çok önemlidir. Tıpkı bunları dokuyan kadınların tek başına ayakta durabildikleri gibi. Yine o kadınlar aile yaşamını devam ettirmek için dengeyi kuran kadınlardır. Aynı seramiklerde ki denge gibi.

Motifler seçilirken, aynı motifleri dokuyan kişiler gibi, kendi duygu durumuma en yakın olan ve anlatmak istediğim mesaj ile aynı anlamı taşıyan iki motif seçilmiştir. Bukağı motifinin farklı iki çeşidi ile kuş motifleri ele alınmıştır. Kilimlerde kullanılan bukağı motifi, bağlılığı ve sonsuza kadar birlikteliği simgelemektedir. Araştırılan konu kapsamında yapılan seramiklerde ise, bukağı motifi yine bağlılığın simgesi olarak kullanılmıştır. Seramikler de ki siyah-beyaz zıtlık bağlılık kavramının içinde barındırdığı çelişkileri anlatmaktadır.

Sonuç olarak; Anadolu'da üretilen kilim motifleri araştırılırken, anlamların derinliği ve taşıdığı değeri seramiklere aktarmak aslında zor bir yol olmuştur. Fakat bugünün sanat anlayışı içinde, söyleyecek bir sözünün olmasının önemli olduğunu düşünmekteyim. Bu motiflerde bana ne söylemek istediğimi, neyi aradığımı göstermiştir. Her bir motifin anlamı üzerinde araştırma yaparken, benim seramiklerde hangi sözü söylemek istediğim ortaya çıkmıştır. Ayrıca aslında sembollerin dilinin evrensel bir dil olduğu gerçeğini görmüş bulunmaktayım. Bu evrensel dil ile hayata dair mesajımın ulaşması gereken yerlere ulaşacağı inancındayım.

KAYNAKÇA

- Acar, B. (1975). *Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar*, İstanbul: Ak Yayınları.
- Acar Balpınar, B. (1982). *Kilim, Cicim, Zili, Sumak Türk Düz Dokuma Yaygıları*, İstanbul: Eren Yayıncılık.
- Alexander, C. (1993). *A Fareshadowing of 21 st Century Art The Color and Geometry of Very Early Turkish Carpet*, Oxford: Oxford Universty Pres.
- Arlı Demirasar, B. ve Altun, A. (2008). *Anadolu Toprağının Hazinesi Çini Osmanlı Dönemi*, İstanbul: Kale Grubu Yayınları.
- Aslanapa, O. (1987). *Türk Halı Sanatının Bin Yılı*, İstanbul: Eren Yayıncılık ve Kitapçılık Ltd. St.
- Bayraktaroğlu, S. ve Özçelik, S. (2007). *Halı Müzesi ile Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar Müzesi Kataloğu*, Ankara: T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü.
- Beki, S. (2004). Türk Halk Sanatlarında Ölüm Ruhu Motifi, *Milli Folklor Dergisi*, 62 (8), 53-66.
- Deniz, B. (2000). *Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygılar*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Denny, B. W. (2003). *The Classical Tradition in Anatolian Carpets the Textile Museum*, Washington.
- Erbek, G. (1990). *Kilim Catalogue No:1*, İstanbul: EKA Matbaacılık Selçuk A.Ş.
- Erbek, M. (2002). *Çatalhöyük'ten Günümüze Anadolu Motifleri*, Ankara: T. C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Gürsu, N. (1988). *Türk Dokumacılık Sanatı*, İstanbul: Redhouse Yayınevi.
- Karahan, R. (2007). *Dünden Bugüne Hakkâri Kilimleri*, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Kekiner, C. (2007). *Turkish Motifs*, İstanbul: Touring and Automobile Association Pres.
- Leleoğlu, S. Ü. (1999). Anadolu Türk Sanatında Natürmort Benzeri Düzenlemeler ve Türk Halı Seccadelerindeki Yankıları, *Erdem Dergisi*, Halı Özel Sayısı, 526–534.

- Nevber, G. (1988). *Türk Dokumacılık sanatı Çağlar Boyu Desenler*, İstanbul: Redhouse Yayınevi.
- Özay, S. (2001). *Dünden Bugüne Dokuma Resim Sanatı*, Ankara: T. C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ölçer, N. (1988). *Türk Ve İslam Eserleri Müzesi Kilimler*, İstanbul: Eren Yayıncılık ve Kitapçılık A.Ş.
- Öney, G. ve Çobanlı, Z. (2007). *Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı*, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını.
- Peter, D. (1990). *Antique Kilims of Anatolia*, London: W. W. Norton & Company New York.
- Soysaldı, A. (2009). *Düz dokuma Teknikleri ve Teknik Desen Çizimleri*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- Ürer, H. (1999). Emirdağ Afyon Yöresi Düz Dokuma Yaygı Geleneği ve Bindallı Motifli Kilimler, *Erdem Dergisi*, Halı Özel Sayısı, 648–657.
- Yüselyağan, Ş. (1978). *Türk El Dokumacılığı*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Züber, H. (1972). *Türk Süsleme Sanatı*, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları 101.